

Nr. 2426

379

Biblioteca Semănătorul

Biblioteca de popularizare literară și științifică.
Numărul 40 fileri.

Au apărut:

- Nr. 1. *Alexandru Ciura* : Frații schițe din războiu.
Nr. 2 *Victor Stanciu* : Cuib de rândunică și alte schițe de popularizare științifică.
Nr. 3. *Ion Agârbiceanu* : Din viața preoțească schițe.
Nr. 4. *Dr. Ioan Lupaș* : Din trecutul ziaristicii românești.
Nr. 5. *Dr. Ion Mateiu* : Școală și educație pagini ardelenesti.
Nr. 5. *Al. S. Iorga* : La chestiunea industriei noastre.
Nr. 7. *Ion Clopoșel* : Însemnări pe răboj.
Nr. 8. *Ion Barac* : Pitelea Gâscariu sau Paradigma leneșului, mult curioasă și în stihuri alcătuită.
Nr. 9 10. *Mihail Gașpar* : Izrael roman.

Pentru tot ce privește „Biblioteca Sămănătorul“ a se adresa **Librăriei diecezane din Arad.**

Școală și Educație.

Pagini ardelenesti.

de

Dr. Ion Mateiu.

„Biblioteca „Semănătorul”

:: Editura Librăriei diecezană Arad. ::

1916.

Biblioteca Centrală Universitară

BUCUREȘTI

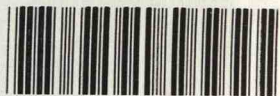
Cota

I 143107

Inventar

726077

B.C.U. "Carol I" Bucuresti

C726077

RC 487/11

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

Cota

I 143107

Inventar

726077

Tiparul Tipografiei diecezane Arad.

In numele lui Cristos...

— Orfelinat românesc în Sibiu. —

An de an în Ajunul Nașterii Domnului pe pagina aceasta gândul nostru se îndreaptă spre chipul sfânt și luminos al Aceluia, care prin patimile sale și prin scump sângele său ne-a mântuit. Cu senină și nemărginită dragoste ne apropiem de ieslele săracăcioase, în cari s'a născut și fața Lui de blând copil umple inimile noastre de mângăiere nevisată, ura și răutatea se ascund dinaintea strălucirii Lui și simțim cum iubirea se face stăpână sufletelor noastre.

O, sfânt copil! Cum ai intrat astăzi la noi, Tu ai îndreptat gândul nostru spre frățiorii Tăi nevinovați, spre dulcii copilași,

250
cari au rămas fără tată și săraci și fără îngrijire. Tu însă îi iai astăzi în brațele Tale, în saruți pe fruntea lor nevinovată și ni-i arăți nouă, că sunt ai noștri și pentru iubirea Ta, cu care Te-ai jertfit pentru noi, ni-i dai iubirii noastre, ca prin fapte să arătăm dragostea și credința noastră către Tine, iubindu-i pe ei și îngrijindu-i în numele Tău.

O, copil sfânt! În numele Tău scriem astăzi rândurile acestea către neamul românesc. Războiul a smuls dela vetrele lor sute de mii din cei mai buni ai neamului nostru. Acești viteji sângerează pentru onoarea țării și fericirea poporului românesc. Mulți dintre ei nu vor mai gusta seninătatea vieții familiare, căci gloanțele dușmane le-a curmat firul vieții. Ei s'au stins cu sufletul sbuciumat de dorul plaiurilor și de murmurul isvoarelor, care le-au alintat copilăria.

În urma lor plâng orfanji părăsiți...
Vaierul lor trezește lacrimi și te înfioară.
Aripa caldă care i-a ocrotit s'a dus. De

acum ei sunt orfanii neamului. Datoria noastră e să ne gândim la viața lor, la rostul lor. Aceasta nu este numai un act de caritate creștină, dar mai presus de toate o faptă națională, la care suntem obligați toți cei ce simțim aceleași fioruri sfinte ale conștiinței naționale.

Rândurile noastre s'au rărit, golurile mari, înspăimântătoare, trebuie nivelate. Cu toții purtăm în suflet imagina dureroasă a nesfârșitei cohorte de ciungi, ologi, invalizi, cu fețele crispate de lungi suferințe, cum defilează după războiu ca o „tristă ceată de îngropare”.

În numele Celui astăzi născut apropiati-vă de ei și-i mângâiați. Ei sunt al noștri.

Eroismul lor înălțător le-a frânt trupul ofilit și li-a luat bucătura de pâne. Ei nu se mai pot hrăni. Acestor viteji nenorociți le trebuie un adăpost, care să le aline chinurile vieții. Și dela ei gândul nostru se întoarce iarăș spre miile de dulci copilași, cari nici nu știu poate că tătucul lor nu mai vine. Cu ochii scânteitori ei așteaptă și azi,

ca altedăți, colindători și darurile lui Moș-Crăciun. Națiunea română are datorința supremă să le aducă azi, în ziua Nașterii Domnului, darul mângăietor pentru dânșii. Să se înalțe din ofrande naționale la Sibiiu marele orfelinat românesc și casa de soldați invalizi.

Suntem fericiți să anunțăm suflării românești de pretutindeni, că în Sibiiu s'a pus la cale înființarea unui astfel de orfelinat și case de invalizi sub ocrotirea și îngrijirea consistorului arhidiecezan. Doisprezece fruntași ai vieții noastre bisericesti și naționale, au dăruit frumoasa sumă de 3400 cor. care să servească de bază la organizarea orfelinatului. Reproducem aci actul comemorativ al inițiatorilor dimpreună cu sumele dăruite de dânșii precum urmează:

„Răsboiul actual a scos la suprafață o mulțime de necesități, pe cari ne simțim datori a le sprijini.

O asemenea necesitate de actualitate și după părerea noastră de cea mai mare ur-

gență este înființarea unui orfelinat în Sibiiu, pentru orfanii celor căzuți în războiu sau deveniți și altcum incapabili de muncă și câștig.

Subsemnații ne-am constituit inițiatori ai acestui așezământ umanitar de întreținere, de creștere și de lumină și contribuim în acest scop cu sumele arătate lângă numele nostru, iar suma întreagă o punem la dispoziția Veneratului Consistor cu rugarea să o ia în administrare, să augmenteze fondul și prin alte contribuțiuni și să-l doteze și din fondurile proprii astfel, ca încă în toamna anului 1916 să se înființeze orfelinatul, față de care nu ne rezervăm nici un drept. — Sibiiu, în 12/25 Decembrie 1915. Nicolae Ivan, as. cons. 500 cor., Pantaleon Lucața 500 cor., — Ioan de Preda 500 cor., — Alexandru Lebu 500 cor., Dr. Ilie Beu 200 cor., Dr. Lucian Borcia 200 cor., Dr. Vasile Preda 200 cor., Dr. Ioan Fruma 200 cor., Lazar Triteanu 200 cor., Dumitru Vulcu 200 cor., Ioan Lapedatu 100 cor., Constantin Pop 100 cor., total: 3400 cor.”

Gândul măreț al nobililor inițiatori trebuie să se înfăptuiască. Copilul astăzi născut a inspirat gândul acesta și cine nu va asculta porunca Lui, nu este vrednic de iubirea Lui. Suntem convinși că Românii de pretutindeni fără întârziere vor grăbi să-și dea tributul lor pentru marele orfelinat românesc din Sibiiu.

Necesitatea lui, ne chiamă astăzi pe toți la fapte creștinești. Și nu ne îndoim, că toți fiii credincioși ai neamului nostru, plecându-și inima și simțirea spre plânsul și jalea copilașilor orfani, își vor deschide pungile lor spre cea mai curată și mai frumoasă *milostenie*. Fiind orfelinatul pus sub ocrotirea sigură a bisericii, nădăjduim, că el va deveni cel mai bun și mai creștinesc adăpost al atâtor vieți lipsite de ocrotire și amenințate de viforul aspru al mărilor pământești. Arhieriei noastre, în conștiința răspunderii și chemării lor apostolice, nu vor întârzia să-și îndrepteze glasul de păstori luminați, către turma lor credincioasă, contribuind înșiși cu oferte de mecenăți,

arătând valoarea morală atât de înălțată a instituțiunei proiectate, și îndemnând-o spre jertfa dreptății și milosteniei, căci după cuvântul sfânt al Scripturei „mai mult este a face milostenie, decât a strânge aur”. Doar însuș Mântuitorul, cel ce s'a născut astăzi în ieslele dobitoacelor, a spus eternele cuvinte: adevăr zic vouă, că ceea ce ați făcut unuia dintre aceștia mai mici, mie mi-ați făcut. Ascultând înțeleapta povață a Scripturei și urmând cu sfințenie cuvântul de îndrumare bunăoară a celui ce ne-a răscumpărat din întunerecul pierzării, noi ne vom câștiga recunoștința neuitată a urmașilor și binecuvântarea vecinică a lui Dumnezeu.

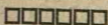
Nici o jertfă nu este prea grea, în scopul unui ideal atât de frumos. Noi toți avem imperioasa datorie, ca să jertfim nu din prisosul nostru, ci din lipsa noastră, rupând cu hotărîre din minimul nostru de existență și aducându-l ca dar neprihănit pe altarul orfelinatului din Sibiiu. Numai dacă vom privi în lumina acestei concepții

datoria noastră către orfelinat, va fi posibil ca el să se și realizeze în cel mai scurt timp, prin darurile tuturor părinților și instituțiilor, fără deosebire de graniți pământene.

Cu gândul acesta serbăm noi astăzi Nașterea Mântuitorului. Căci El, sfântul copil, a îndreptat azi gândul nostru spre frățiorii săi nevinovați, spre dulcii copilași, cari au rămas fără tată și săraci și fără îngrijire. Pe aceștia El astăzi îi ia în brațele sale, îi sărută pe fruntea lor nevinovată și ni-i arată nouă, că sunt ai noștri și în numele iubirii Sale de oameni, cu care s'a jertfit pentru noi, ni-i dă iubirii noastre.

Nu vă lăpădați de dânșii, ca să nu vă lăpădați de Cel ce astăzi s'a născut din fecioara Maria.

Sibiiu, Ajunul Crăciunului 1916.

Invățătorii noștri pentru orfelinatul românesc.

Mișcarea de însuflețire, ce s'a pornit pentru înființarea orfelinatului nostru, în toate părțile locuite de Români, este o dovadă strălucită, că însemnătatea națională superioară a acestei instituțiuni, a intrat în conștiința publică cu puterea de convingere a marilor necesități ce sbuciumă sufletul colectiv al neamului în clipele istorice ale evoluției sale. Ea este creațiunea spontană, voluntară, a aceluia instinct de conservare și apărare, care a format în cursul tuturor frământărilor noastre de veacuri, nota imanentă a geniului românesc. Născută în zile de restriște din plânsul și durerea celor mici, ea va fi căminul mângăitor și cetatea

de adăpost cald a miilor de orfani nevinovați, chemați să dea noua generație de luptători viguroși și conștienți pentru ființa și sporirea neamului, astăzi atât de rărit și sărăcit în vlăstarele sale. Acești orfani ai neamului sunt nădejdea noastră de mâne, și recunoscând acest adevăr, vom mărturisi cu toată puterea credinței noastre, că salvarea lor din ghiarele înstrăinării, constituie actul logic și necesar al mântuirii noastre. Iată pentru ce trebuie să vedem în orfelinatul românesc din Sibiiu un simbol național, sinteza preocupărilor și mai ales a jertfelor noastre din ziua de azi. Totul trebuie să se miște, ca el să fie activat cât mai curând și să poată cuprinde sub aripile sale ocrotitoare pe toți orfanii cari plâng nemângăiați pe mormântul necunoscut al părinților pierduți.

Și în centrul acestei mișcări naționale și umanitare, ne place să așezăm pe acei oameni, cari prin rostul lor profesional sunt chemați să înțeleagă mai bine decât orice tagmă, valoarea covârșitoare ce o implică

grija de buna educație a miilor de copilași rămași pe drumuri. Ne gândim prin urmare la învățătorimea noastră, acel factor important, în mâinile căruia stă toată soarta înălțării poporului românesc. Ei cari zi de zi își irosesc puterile în slujba ideală, dar istovitoare a luminării, nobilitând inimile și făurind sufletele generațiilor de mâne, sunt în măsură să aprecieze într'un mod cu totul superior și special, justificarea necesității din care a isvorît înființarea orfelinatului românesc. Umanitatea și naționalitatea, sunt stâlpii de granit, pe cari se va înălța strălucitor fortul de apărare și de întărire al celor ce sunt amenințați să ajungă copiii nimănu. Dascălii noștri, cari în toate împrejurările grele au ținut să-și facă nu numai datoria de educatori, ridicând-o la semnificația superioară a unui apostolat devotat și înălțător, ci au știut totdeauna, pe lângă toată sărăcia ce li-a fost tovarășă nedespărțită, să sprijinească și prin jertfe materiale inițiativele largi pentru crearea și susținerea instituțiilor de ordin

religios și național, s'au simțit și de astădată obligați să se înșirue printre cei dintâi aderenți însuflețiți ai orfelinatului din Sibiiu. Sufletul ni se umple de mândrie legitimă, când ni-se dă din nou prilejul fericit de-a constata, că în ciuda tuturor paragrafilor oneroși, învățătorii noștri trăiesc în aceeaș atmosferă sufletească de curățenie morală și de avânt național scripitor, care a împodobit în tot trecutul nostru dureros, fruntea senină a dascălului tradițional. De aceea nu ne mai îndoim nici o clipă, că toți membrii corpului didactic primar român, își vor face o chestiune de onoare din dorința de-a fi trecuți, prin jertfa de bani ce-o vor aduce, în șirul sprijinatorilor conștiinți ai orfelinatului din Sibiiu, alături de vrednicii lor tovarăși din arhidieceză, a căror jertfă introductivă de peste 600 coroane o înregistrăm astăzi cu un sentiment de înaltă plăcere și caldă recunoștință. Suntem siguri, că neamul întreg va urmări cu o vie mulțămire și adâncă mângâiere seria nesfârșită de nume învăța-

torești, care se va fixa pentru vecie în coloanele ziarelor, ca o mărturie elocventă și netrecătoare despre înalta concepție de jertfă națională a dascălimii zilelor noastre.

Invățătorul român, care sub controlul rigid al unei inspecții nu rareori trecând peste limitele admise ale preceptelor pedagogiei a știut cu desăvârșită artă să armonizeze împlinirea datoriilor impuse de paragrafi cu conștiința lui de român cinstit va fi și acum deplin conștient de marele adevăr al principiului pedagogic exempla trahunt și prin pilda sa strălucitoare va aprinde lumina chiar în sufletele cele mai păcăginate. Suntem deplin convinși, că alături de preoțime, învățătorimea română va fi adevărata întemeietoare a orfelinatului românesc din Sibiiu prin pilda dăruirii sale și prin neobosita propagandă ce o va face pentru mărețul ideal răsărit din durerile nemărginite ale războiului de azi.

Sibiiu, 26 Ianuarie 1916.

Noii sprijinitori ai orfelina- tului românesc.

I.

Din procesul unei cercetări sumare asupra dezvoltării vieții românești mai recente din Ardeal, se desface în mod firesc, pentru orice observator inteligent al fenomenelor sociale, formula sigură a unui mare adevăr: nici una din ideile înalte și luminoase, chemate să evoluționeze spiritul public în direcția unei superioare înțelegeri a problemelor de adâncă și perpetuă valoare națională, n'a pătruns cu atâta putere de caldă și stătornică cucerire, ca ideea mântuitoare a orfelinatului românesc din Sibiu. Poate veți spune: iată un merit real al pressei românești, conștiință de îndato-

ririle ce rezultă din rolul ei de îndrumătoare serioasă a opiniei publice. Voiu răspunde: da și nu. Căci ori cât de prodigioasă ar fi activitatea de agitație a pressei în favoarea unei idei, dacă această idee nu isvorește din adâncurile subconștiente ale sufletului național cu forța voluntară a trebuințelor mari și imperative, popularizarea ei dă greș și moare cu ultimele încercări nobile dar desperate ale idealistului incorigibil care scrie însuflețit la gazeta de provincie.

Pentru ca ideile mari să poată pătrunde repede și permanent în conștiința populară, au nevoie de două elemente esențiale: necesitatea și oportunitatea. În toate timpurile, ideile de largi și surprinzătoare prefaceri sociale, au fost determinate în biruința lor, de prezența și intensitatea acestor două importante criterii în spiritul de concepție și de judecată elementară al societății omenеști. Purcezând din admiterea acestei analize teoretice principiare, vom putea da fără nici o greutate, interpretarea

logică și cauzală a rutei triumfale, pe care a străbătut-o ideea orfelinatlui național cu o iuțeală aproape necunoscută la noi sub raportul duratei. Ea a răsărit din sbuciumul înfrigorat al sufletului românesc, cu puterea de expansiune a marilor necesități organice, pe cari în clipe istorice, instinctul de rasă le scoate totdeauna la suprafață, în forma unor imperative naționale. Și lângă această interpretare sintetică, vom adăuga imediat al doilea adevăr: actualitatea războinică a prins în chip fericit în cadrele-i de viață și durere nemărginită, nota de oportunitate a ideii orfelinatlui românesc.

Așa se explică taina de cucerire nelimitată, pe ale cărei aripi întinse se leagănă, în speranța întruchipării apropiate, instituția de înălțător umanism a neamului nostru. Când o idee, urmând impulsurilor imanente ale economiei de rasă, se coboară din sfera preocupărilor visătoare în câmpul primitor al realității productive, înseamnă mai presus de orice îndoială a

minții, că ea este smulsă, din frământările mari de conservare instinctivă a sufletului național genuin. Și prin aceasta ea trece în conștiința masselor, cu notele de strălucire roboitoare ale adevăratelor idei populare.

În această succesiune de gândire, vom avea facultatea intelectuală de a fixa cu toată siguranța convingerii, adevărul clar și atât de categoric al zilelor noastre răsvrătite: ideea orfelinatului este prin logica faptelor, una din rarile idei populare ale vieții publice actuale din Ardeal. Din seria interminabilă de dovezi, cari se îmbie scrutătorului conștiincios al mișcărilor sociale, vom alege un singur fapt, potrivit să verifice în sens integral cuprinsul afirmației noastre apodictice. Spuneam altădată, tot dela înălțimea acestei tribune de propagandă, că în centrul mișcării efective pentru înfăptuirea orfelinatului, va trebui să așezăm în mod firesc, alături de preoțimea noastră luptătoare, pe cei ce prin rostul lor profesional sunt mai indicați să înțe-

leagă valoarea și necesitatea superioară a acestei arzătoare probleme de viață. Și dacă noi ținem să împodobim dăscălimea românească cu atributele unei chemări atât de importante, această atitudine de justificată prevenire se explică ușor prin împrejurarea, că în lupta noastră de emancipare progresivă, trebuie să ne răzimăm pe acei factori direcționali, cari acolo în satele păstrătoare ale energiei naționale, sunt expresia intelectualismului îndrumător spre lumină. În urma unor preocupări statornice de ordin sufletesc, învățătorii au manifestat totdeauna un simț ales și o înțelegere pronunțată pentru curentele de cultură și de progres obștesc, isvorâte din mintea luminată a capetelor gânditoare ori din munca binefăcătoare a instituțiilor, chemate să susțină idealurile unui popor. Pentru noi deci, n'a fost o surpriză neașteptată însuflețirea caldă prin care ideea orfelinului s'a repercutat în sufletul receptiv al corpului didactic primar.

II.

Indatăce problema s'a pus în discuție publică cu atribuțiile unei concretizări necesare, învățătorii și-au dat seama că asupra lor se coboară ca o frumoasă și onorifică însărcinare, datoria supremă de a introduce în satele noastre cea mai largă propagandă, pentru popularizarea unei idei atât de luminoasă în concepția și în urmările sale de fecundă înrâurire națională. Urmând preceptelor fundamentale de pedagogie științifică ei și-au inaugurat apostolatul prin gestul de proprie jefire materială, oferind astfel poporului pilda concretă și dovada convingătoare a necesității instituției ce se va înălța la Sibiiu. Dar ceea ce constituie nota de frumsețe specială în acțiunea de propagandă a învățătorilor, este pornirea simultană de a angaja în serviciul acestei probleme naționale, și falanga imensă a elevilor din școlile noastre primare. Tendința învățătorilor de a introduce în sfera de nobleță jefitoare a marei mișcări creștinești și miile de copii

ai satelor noastre, reprezintă o valoare excepțională din două puncte de vedere egal de importante. Și anume: se va putea spune cu toată mândria, că instituția orfelinatului este cea mai populară operă, fiindcă ea s'a înălțat din ofrandele generoase ale tuturor elementelor cari constituie neamul românesc.

Din punct de vedere moral și național, acest fapt are o însemnătate uriașă, deoarece instituția se înfățișează ca o sinteză a voinței și energiei colective, din ale căror izvoare reconfortante își va lua, în permanență, apa fermecată de tinerețe avânt ocrotitor. Prin urmare, ea va trăi cât și neamul, care i-a dat ființă. A doua calitate prețioasă ce o ascunde mișcarea dascălilor, se găsește în momentul de admirabilă educație ce se dă elevilor prin participarea lor activă la înfăptuirea căminului național. Se știe, că o educație adevărată nu se poate concepe pe temeiurile false ale unei volatile memorizări de lecții pedagogice, ci mai presus de toate ea trebuie

să isvorască din procesul sufletesc de intuiție personală a vieții omenești și vieții naturii. Contactul direct al copilului cu fapte și realități, este formula apodictică, în care cugetătorii contemporani, resumă ca într'o luminoasă maximă conducătoare, toată înțelepciunea pedagogiei științifice aplicată la educație. Astfel avem mulțămirea de a constata, că prin împrietenirea elevilor cu ideea orfelinatului, învățătorii noștri intră în chip norocos pe drumul unic și sigur al creșterii tinerimii, indicat de preceptele directive ale pedagogiei și evoluției umane armonice.

Prin activitatea săvârșită în această direcție, se făuresc sufletele fragede ale elevilor în sens național, primind caracterul lor liniile mari de sănătoasă și puternică expresie sculpturală. Voința, care se formează în condiții educative de un aspect atât de fericit, este nu numai nebiruită, ci are facultatea superioară de a-și desvolta energia productivă, chiar și în împrejurările cele mai neprielnice pentru activitatea omenească.

III.

Iată pentru ce am încercat un sentiment de vibrantă emoție și de neașteptată bucurie, când am cetit în zilele trecute scrisoarea duioasă pe care mi-au trimis-o elevii unei școale primare de pe Târnave. În rândurile lor aduse frumos pe hârtie, tremura strălucitor ca într'un joc de curcubee, pulbera de raze bogate ale unor suflete virginale. Cum stau așa gânditor la masa mea de scris cu capul sprijinit în mâna stângă, simt cum mi se proiectează în suflet cu seninătatea revériilor argintate, toată imaginea școalei câmpenești din liniștea satului albit de zăpadă. În dimineața acelei zile, dascălul Miron pleacă la școală mai curând. Minte lui este frământată de un gând neobicinuit, care-l urmărește în taina serilor triste cu puterea nepotolită a marilor probleme eterne. Ascultând îndrumările înțelepte ale cărții sale, el și-a pregătit cu grijă schița, în care va pune astăzi toată căldura sufletului său. În starea aceasta de așteptare palpitantă, își dă seama

mai bine ca altădată de nobleța rostului său mare în împărăția celor mici.

Cu fețele îmbujorate de asprimea dimineții geroase, gaminii simpatici intră grăbiți în sala încălzită, dau binețe și trec la locurile lor desfăcându-și străițile și aburindu-și stăruiitor mânilor înghețate. Dascălul îi întimpină cu priviri de iubire părintească. După rugăciunea începătoare cântată în accente de mișcătoare evlavie, el urcă catedra și stă o clipă învăluit în tăcere. Băieții nu vor fi chinuiți azi cu silabizări de nume străine, căci dascălul desfăcut de robia ce-l mistue, se coboară fericit, pe aripile sincerității, în lumea lor sufletească. Și înduioșat, el începe povestea tristă a bădiții Gheorghită dus la bătaie. Cei trei mititei cu chipuri senine, ocrotiți altădată de iubirea aprinsă a mamei lor stinse, plâng părăsiți în căminul lor rece și gol. Sărmana bătrână cu tremuru'n mâni și pe buze, încearcă să dea mângăiere nepoților, alintându-i în farmecul basmelor visătoare. Dar nopțile trec în

spaima vedeniilor fantastice. Icoana îngrozitoare a războiului, din păduri sinistre cu spadasi plini de sânge, îi cutremură.

Speriați în somnul lor agitat, ei văd în depărtări necuprinse profilul de tată, cum aleargă vulturește în ploaia de foc infernal; fluturând cutele drapelului zdrențuit. Apoi arătarea halucinantă se pierde și ochii se închid oboseți. Așa se depănă firul subțire al vieții lor năcăjite, când în amurgul unei seri posomorite biata bătrână cade grămadă în sughițurile unui plâns sfâșietor. Sărmanii copilași, de acum ei sunt orfani...

În glasul dascălului vibrează emoția cadencei de jale. Privirea lui blândă, se odihnește pe fețele contractate ale elevilor ce stau aiuriți, și poate niciodată sufletul nu i-a tresărit mai fericit ca acum, când se scâldea în limpezimea boabelor de mărgăritare calde ivite în ochii micilor auditori. Sub vraja cuvântului s'au muiat inimile, răsărind din adâncuri tănuite ca o frumuseță divină, sentimentul simpatetic. Das-

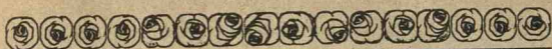
călul a ajuns acum un necontestat stăpâni-
tor de suflete și lucrarea psihologică se des-
voltă cu siguranța succesului deplin. El
spune elevilor în graiu convingător, că po-
vestea dramatică a bădiții Gheorghită, o
întâlnești cu aceleași note de invariabilă
tristeță, în toate satele românești. Aceste
mii de orfani cu părinții pierduți și casa
destrămată, tremură părăsiți în colțuri de
stradă fără hrana trupului și îngrijirea su-
fletului. Cuvântul Scripturii și porunca
sângelui ne învață, că ei nu sunt ai nimănui,
ci ai marelui familii românești, care este nea-
mul nostru întreg. Ei sunt deci ai noștri
prin toate suferințele și nădejile lor. De
aceia ocrotirea și mântuirea lor din vul-
toarea iadului plin de ispite pierzătoare,
constitue cea mai frumoasă și mai necesară
faptă a fiecărui suflet, ce se închină aceleiaș
legi și simte sfintele fioruri ale aceleiaș
limbi de strălucită moștenire națională.
Iată pentru ce îmbrățișem cu toată căldura
bucuriei noastre curate, pe noii sprijini-
tori ai căminului din Sibiiu, sub ale cărui

calde și primitoare aripi, frățiorii lor orfani vor găsi isvorul nesecat al iubirii paterne și al adevăratei educații românești.

Din acest spirit de admirabilă însuflețire colectivă, se înalță, plutind peste vremi, nebiruitele forturi sufletești ale neamurilor ce-și simt o chemare pe lume.

Sibiiu, 16 Februarie 1916.

Istoricul orfelinatului românesc.

Avântul unanim, cu care a fost întâmpinat de întreagă obștea românească, ideea înființării acestei instituții umanitare în Sibiiu, ne îndreptățește să afirmăm, că ea răspunde unei necesități adânc simțite și astfel propaganda ziarelor noastre pentru realizarea cât mai repentină a noului așezământ național, va fi continuată cu aceeași energie și cu aceeași credință înflăcărată în triumful final al idealului ce-l urmărim.

Ar fi însă greșit să se creadă, că ideea orfelinatului ar fi răsărit abia acum ca o creație a suferințelor și mizeriilor provocate de războiu. Meritul acestui teribil flagel este exclusiv acela, de a fi creat pro-

paganda călduroasă pentru întruparea unei probleme, care se ivise în viața noastră publică cu mulți ani înainte de zilele rele prin cari trecem astăzi.

Concepția de caritate, nu este numai un element al religiunii creștine, ci în acelaș timp și al umanității în genere. Astfel ea se găsește la toate popoarele din orice timp, chiar și la cele mai sălbatice seminții asiatice, cari și ele au într'o anumită măsură sentimentul de milă către cei infirmi ori lipsiți de condițiile unei existențe elementare. Prin creștinism ea a primit o interpretare mai înălțată, ridicându-se prin exemplul Mântuitorului la valoarea unei porunci morale de cea mai mare însemnătate. Biserica a ajuns astfel nu numai să păstreze această poruncă, ci mai ales s'o și cultive în cursul dezvoltării sale prin fapte și instituțiuni puse sub ocrotirea și îngrijirea sa.

Prin urmare e cu totul firesc, să vedem cum și ideea orfelinatelor preocupă mai întâiu cercurile bisericesti, bineînțeles la

început în cadre înguste și mai nebuloase, însă cu vremea lărgindu-se tot mai mult și limpezindu-se tot mai intensiv scopul înalt moral, care servia ca punct de mănecare și de îndrumare superioară.

La noi, rămânând în marginile trecutului apropiat, se pot verifica aceste mișcări, cari n'au pornit ce-i drept cu avântul curentelor largi, ci s'au restrâns să aibă ca obiect numai o parte a bisericii vii: clerul. Orfanii preoților stinși în sărăcie și lipsiți de rudenii capabile să-i ocrotească, erau expuși mizeriei și decadenței morale. Pentru biserică este un act de înaltă datorie creștinească, să se îngrijească de salvarea acestor familii preoțești, înzestrate nu numai cu atribuțiile de conducătoare ale vieții religioase, dar în aceeași vreme și de păstrare și dezvoltare a ființei naționale. Generațiile de intelectuali luptători pentru neamul și biserica noastră, au eșit în cea mai mare parte din sinul familiilor preoțești, atât de curate în virtuți și atât de merituose în cultivarea tradițiilor. Recunoscând

îndreptățirea acestei psihologii cum am zice clericale, s'a creat la Blaj fondul Filon V. Tath cu menirea de a se ridica un orfelinat pentru orfanii preoților gr.-cat. Fondul, după cum se afirmă, dispune astăzi de o sumă care trece peste 50.000 cor. dar negăsindu-se un om care să ia afacerea în mână, ea stă nedeslegată spre marea pagubă a bisericii.

Exact aceeaș problemă s'a pus și în sinul bisericii ortodoxe. În sinodul arhidiecezan din 1912 unul dintre deputați prezentase o propunere motivată privitoare la ocrotirea orfanilor de preoți prin înființarea unui orfelinat în Sibiiu. Sinodul a hotărît, ca propunerea să se transpună consistorului arhidiecezan cu îndrumarea, ca acesta să prezinte la timpul său un proiect (vezi Protocolul sinodal din 1912 pp. 31 și 63.) În acelaș an medicul seminarial Dr. Ilie Beu publică o serie de scrisori în „Telegraful Român” (Nr-ii pe Maiu—Octombrie) relative la organizarea serviciului de caritate publică în satele noastre. În ultima

scrisoare d-sa spunea, că o seamă de parohii mai puternice „ar putea înființa colonii de copii, unele chiar și orfelinat, cari aparțin carității publice. Dar toate în legătură cu biserica, căci numai ea le poate ocroti și garanta viitorul. Mijloacele de întreținere a coloniilor de copii și a orfelinatelor, să le procure reuniunile de femei. Căci pentru femei nu este o chemare mai potrivită, nu poate fi o datorie mai sfântă, decât a contribui la promovarea sănătății generațiilor tinere și a proteja copiii rămași fără părinți. D. Beu înțelegând, ca medic, pe deo parte importanța sanitară, morală și națională a orfelinatelor, iar pe de alta convins că el nu va putea lua ființă decât cu concursul și îngrijirea bisericii, singura organizație solidă a neamului nostru, a făcut o adresă către consistorul arhidiecezan, stăruind ca acesta să supună propunerile d-sale unui studiu temeinic.

Consistorul a luat cu plăcere act de interesul dlui Beu, și dintre propunerile ce i-s'au prezentat s'a oprit asupra orfelina-

tului, mai ales în urma împrejurării, că primise dela sinod îndrumarea de a se ocupa de problema azilului pentru copii orfani ai preoților din arhidieceză. Astfel a însărcinat pe d. Beu să studieze chestiunea orfelinatului pe baza organizației ce-o au institutele similare ale bisericii săsești, cari se găsesc într'o stare de frumoasă și sănătoasă dezvoltare. În urma raportului amănunțit ce l-a primit, consistorul a îmbrățișat cu simpatie această chestiune și în sesiunea de primăvară a sinodului arhidiecezan din 1913 a și făcut propunere concretă, însă nu pentru orfelinat, ci mai întâiu pentru înființarea unui fond de binefacere, din care să se susțină în Sibiiu și mai târziu și în alte centre ale arhidiecezei orfelinate pe seama copiilor lipsiți de părinți și de mijloace. Sinodul primește propunerea cu adausul, că modalitățile privitoare la întemeierea și alimentarea fondului, se lasă la aprecierea consistorului, care la timpul său va raporta sinodului despre cele îndeplinite.

Ocupându-se consistorul de mijloacele prin care se poate crea fondul necesar a ajuns la convingerea, că înființarea simultană a mai multor orfelinate este peste putință de realizat, și de aceea în sinodul din 1914 a propus ridicarea unui singur orfelinat în Sibiiu. Sinodul cumpănind motivele invocate de consistor, și găsiindu-le justificate, decretează în principiu înființarea unui orfelinat în Sibiiu, îndrumând consistorul să inițieze adunarea de mijloace materiale necesare spre acest scop. În urma acestui nou concluz, s'a numit o comisiune de 10 membri, care avea să studieze chestiunea orfelinatului în legătură cu problema de extremă importanță a ocrotirii și salvării tinerimei, cu specială considerație la tinerimea abandonată moralmente.

Comisiunea — cu excepția unui membru, care a crezut că-și face o mare onoare debarasându-se de o însărcinare, care-l obliga mai mult decât pe oricare — a admis raportul documentat prezentat de raportorul Dr. Onisifor Ghibu, și a decis să fie înaintat

consistorului cu dorința de a fi primit și executat în întregime. Ceeace s'a și întâmplat, căci Consistorul a adresat clerului și poporului credincios din arhidieceză frumoasa circulară Nr. 5723 din 8 Maiu 1914, care constituie un titlu de mândrie pentru biserică, nu numai prin vastul și creștinescul program de educație religioasă și națională, ci mai ales prin competența și spiritul de superioară înțelegere, cu care au fost tratate problemele adevărate ale bisericii noastre românești fără deosebire de confesiune.

În această circulară, este atinsă și chestiunea ocrotirii orfanilor precum și a ridicării unui cămin pe seama lor. Ideile lansate prin circulara menționată, au început să preocupe cercurile preoțești dela sate, unde strigătul orfanilor se auzia mai tare decât în sgomotul asurzitor al orașelor. Unele sinoade protopopești, au și trecut dela vorbe la fapte, cerând autorizație dela forurile bisericesti pentru colecte, în scopul înființării azilelor în centrele protopiate-

lor. Intr'aceea Consistorul însărcinase o comisiune de 3 membri să studieze statutele orfelinatului. Trebuie să constatăm, că aici s'a ivit o greșală de logică în succesiunea acțiunii, căci mai înainte de statute, e nevoie de fondul din care să se întrețină orfelinatul. Și fondul de bani încă nu era adunat. Dar comisiunea nici nu s'a întrunit măcar, căci președintele ei a lăsat afacerea baltă, pe motiv că unul dintre membrii comisiunii a fost silit să părăsească aceste meleaguri. Prin o astfel de ciudată argumentare juridică a ajuns să se înfunde una din cele mai arzătoare probleme ale bisericii și neamului nostru. Se părea că amortirea chestiunii și căderea ei pe punctul mort, convenia și altor factori cu răspundere, căci nimic nu tulbura liniștea bietului dosar ajuns la „quiescare”. Răsboiul însă cerea noi victime. Gloanțele ucigătoare perforaseră piepturile miilor de luptători ardeleni, ei se stingeau în grozavele chinuri ale rănilor de șrapnele cu gândul la soarta nenorocită a orfanilor cari plâng în

urma lor. În satele noastre urlă durerea mamelor și țipetele desnădăjduite ale copiilor desculți. E o tragedie înspăimântătoare acest blăstăm nenorocit. O dramă feroasă, care-ți sguđuie nervii și-ți încleștează inima de durere. În mijlocul acestui prăpăd îngrozitor, sufletele tuturor se cutremură. Oamenii de inimă simt cum îi apasă o grea răspundere, aceea de a alina suferințele cari plâng în căsuțele sărăcite ale nației noastre. Și din inițiativa particulară a unui merituos fruntaș al clerului nostru, problema înființării orfelinatului este scoasă iarăș la suprafață.

Suma de 5000 cor. a celor 12 donatori se transpune Consistorului din Sibiiu, iar „Românul” vestind cel dintâi această faptă importantă, pornește în numele lui Christos cea mai însuflețită propagandă. Astăzi avem bucuria de a constata, că nici una din ideile mari n'a pătruns cu atâta putere de cucerire sufletul colectiv al neamului nostru, ca umanitara idee a orfelinatului românesc din Sibiiu, pe care consistorul arhidiecezan a

îndrumat-o acum cu toată sollicitudinea și seriozitatea pe drumul drept și sigur al înfăptuirii hotărâte.

Iată istoricul orfelinatlui, care prin spiritul de jertfă al tuturorora, se va înălța între zidurile Sibiiului ca un strălucit monument al solidarității noastre naționale și ca una din acele instituții culturale, cari sunt chemate să apere un neam de primejdia înstrăinării și să-l îndrumeze către culmile senine ale umanității vecinice.

În legătură organică cu expunerile anterioare credem necesar, să facem amintire și de stăruințele „Uniunii Reuniunilor femeilor române” desfășurate în jurul înființării unui mare orfelinat pentru copiii români de ambele sexe. În primul congres ținut la Brașov în 1913, președinta dna M. Baiulescu a expus un vast și frumos program de muncă pe seama Reuniunilor de femei. Acel program cuprinde puncte de orientare și cu privire la crearea instituției care agită astăzi opinia publică românească. Con-

gresul a acceptat propunerile dnei Baiulescu angajându-se Reuniunile să-și dea tot concursul pentru realizarea ideei abordată. Al 2-lea congres din 1914 ținut la Sibiu, a discutat deja mai amănunțit problema, rămânând să se procure mai întâi mijloacele materiale necesare la întreținerea orfelinatlui. Preocupările „Uniunei” sunt vrednice de toată recunoștința noastră și nimic nu ne va putea opri, ca să le dăm tot sprijinul nostru în urmărirea unui ideal atât de frumos. Nu suntem în măsură să știm ce rezultate materiale va fi dat acțiunea pornită de vrednicele Reuniuni ale femeilor noastre, credem însă, că după aceeaș chestiune a ajuns să fie îmbrățișată de biserica noastră cu cei mai siguri sorti de izbândă, Uniunea nu va insista deocadmată să realizeze în mod particular ideea orfelinatlui unic, ci își va oferi serviciile sale, pe cari noi le socotim foarte prețioase și necesare, bisericii care are și voința și putința de a înălța în timpul cel mai scurt orfelinatul

național. Și tocmai pentrucă atribuția lui de frunte este caracterul național, sperăm și vrem să credem, că toți fiii neamului își vor da obolul lor, de jertfă curată și necesară.

Sibiiu, 19 Februarie 1916.

Educația fetelor noastre.

Problema educației, este una din preocupările statornice ale spiritului omenesc. Ea nu trebuie confundată cu ceea ce numim în limba convențională „cultură” sau „civilizație”. Căci adeseori se întâmplă să găsim oameni așa zisi „culți”, oameni cu multă știință de carte, oameni cari știu cele mai extraordinare lucruri, dar să n'aibă educație, fiindcă sunt deosebite aceste două noțiuni: rațiune și sentiment. Putem spune educația sentimentelor și instruirea intelectului, dar niciodată invers. Și să mai fixăm un adevăr: educația constituie pentru om adeseori o podoabă mai prețioasă decât știința rece, infructuoasă. Ar trece drept un curiosum, dacă s'ar întâmpla ca un om manierat să fie depreciat din simplul motiv

că nu este întâmplător și un mare învățat. Dimpotrivă se întâmplă nu arareori, că lipsa de educație expulsează din mediul social nenumărate exemplare de indivizi, victime ale științei lor.

Teza aceasta are o valoare integrală, mai ales cu privire la sexul femeesc. Aici trebuie să fie o împărăție a sentimentelor. Ceeace nu înseamnă însă, că partea intelectuală, manifestările rațiunii n'au intrare aici. O au da, însă numai în măsura cerută de condițiile unei culturi generale.

Această educație, care este podoaba sufletului omenesc, nu se poate câștiga la întâmplare și nici în orice fel de școală; ea trebuie să răsară din conștiința unui ideal etern, acela al perfecțiunii umane. Iar la acesta cooperează de mii de ani diferitele rase, diferitele popoare cu întreaga lor putere de creație și energie. Și educația are deci un fond național, pe care se brodează florile infinite ale nobleței omenesti. Ea trebuie să se facă neapărat în instituttele cu caracter național.

Cum stăm noi în punctul acesta?

Și aici ca în atâtea altele, am apucat drumul din stânga. Am alergat și mai alergăm și astăzi cu fetele noastre pe la școli străine. Ei bine acest procedeu a putut găsi în trecut o justificare în lipsa de școli românești speciale. Astăzi însă, el nu mai poate fi justificat prin nimic. Școala străină nu poate da ceeace cere sufletul nostru, chiar prin faptul că nu înțelege și nu poate înțelege acest suflet. Educația adevărată trebuie să pornească din credință. Sentimentul religios este o necesitate a sufletului omenesc. Precum lumina și căldura sunt condițiile principale ale vieții organice, tot așa credința constituie nota fundamentală a unei adevărate educații. Ea este — ca soarele de primăvară care trezește la viață natura amorțită, care topește gheața izvoarelor și omătul munților, care înverzește câmpiile rebegite și codrii sinistri, făcând să se înalțe spre bolta albastră cânturi de laudă, imnuri de dulce cântare. Educația și știința deopotrivă, au

să răsară din isvorul nesecat și dătător de viață al credinței. Credința e în inimă; iar aceasta e lăcașul sentimentelor. Sentimentele sunt multiple. Cunoaștem sentiment religios, sentiment național și... mă opresc aici. Poate oare școala străină să cultive aceste 2 mari sentimente: pe cel religios și cel național? Răspunsul categoric nu poate fi decât negativ. Căci educație religioasă și educație românească, nu pot da decât instituțiile așezate pe aceste două mari principii. Am numit școalele românești de fete. Înainte cu o jumătate de veac nu le-am avut și chiar și la 1886 scria G. Barițiu, că „ne dăm ficele și nepoatele noastre pe mâni de dascălence străine, în multe cazuri de o proveniență foarte problematică și uneori de o instrucțiune cât se poate de superficială”. (Transilvania pe 1886 p. 41). Astăzi nu mai putem pretexta lipsa de instituții românești. Aproape în toate centrele românești mai de seamă avem școli de fete. Ele ar putea cuprinde foarte bine toate fetele intelectualilor și condu-

cătorilor noștri. Aceste școale au fost înființate tocmai pentru a smulge străinismului tinerele odrasle ale neamului, și a le crește în spirit creștinesc și românesc.

Este îndeobște cunoscut rolul însemnat ce-l are femeia în viața, în cultura și în drumul de cucerire al unui popor. La noi însă, nu s'a dat totdeauna educației femeilor importanța cuvenită. Diferitele prejudecii și păreri false cu privire la chemarea femeii, cari păreri la noi au fost totdeauna mai avansate și deci cu atât mai regretabile decât la alte popoare, au făcut ca educația lor să fie apreciată foarte superficial și în consecință să fie și neglijată.

Nu le cerem să fie savante, ci precum zicea tot G. Barițiu la 1880 în stilul său incisiv și cam impetuos: „pretindem însă cu toată perseveranța, ca să ne creștem femei, cari să fie și de rugă și de fugă, și de mamă și de damă, să se învâрте cu cheile de brâu în bucătărie și cămară, ca și în saloane împrejur de oaspeți; să știe comanda în sfera activității lor femeiești și

să poată aprecia vocațiunea bărbaților trecuți prin cursuri școlastice de câte 10—16 ani, ajunși în pozițiuni sociale, în cari cea mai înfricoșată pedeapsă ce i-s'ar putea dicta pentru toate păcatele tinerețelor sale ar fi ca să tragă după sine câte o consoartă, care să stea ca o mută tocmai în societățile cele mai alese, în care este chemat a funcționa sau a se prezenta bărbatul său; căci apoi în cazuri de acestea să nu ne mirăm dacă unii tineri își caută soții din alte națiuni, precum nu avem drept să ne mirăm dacă ficele noastre tremură de frica unor pețitori trecuți prin școale, dar bătărași și brutali în purtările lor... Să nu ne mai ocupăm numai ca diletanți de creșterea femeilor noastre, ca să nu plătim odată cu viața noastră națională egoismul nostru". (Analele Asociației pe 1880 p. 79).

Deci educația lor trebuie să fie tot așa de serioasă, ba în anumite direcții chiar mai largă decât a băieților noștri.

Institutele actuale sunt în măsură să o dea. Organizate după cerințele pedagogiei

moderne, având profesoare și profesori bine pregătiți, ele sunt la acelaș nivel cu instituțiile similare ale neamurilor mai bogate.

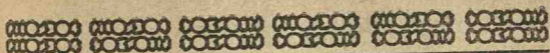
Păcat că simțul nostru de solidaritate națională, n'a fost niciodată destul de puternic și a făcut adeseori puține sacrificii pentru instituțiile românești, așa încât ele trec astăzi prin clipe grele. Iată de pildă școalele de fete din Sibiiu: școala Asociațiunii, școala de menaj și de industrie, dintre cari cele 2 din urmă înființate la inițiativa dnei Maria Cosma prin „Reuniunea femeilor române”. Ele sunt chemate să dea fetelor noastre o educație din cele mai frumoase, mai solide și mai binefăcătoare pentru progresul neamului nostru. În special școala de menaj și industrie umplu o mare lacună în cultura poporului românesc, făcând educația practică și artistică a viitoarelor mame. Aceste școli sunt un isvor de bogăție și întărire națională foarte prețioasă. La alte popoare civilizate ele sunt apreciate și susținute de toate clasele sociale. La noi însă silințele stăruitoare și însu-

flețire ale „Reuniunii femeilor”, nu găsesc totdeauna sprijinul pe care suntem datori să-l dăm. Suntem cuprinși în adevăr de o xenomanie regretabilă. Ea însă nu ne face nici o onoare; dimpotrivă ne reduce valoarea, ne scade, ne umilește înaintea străinilor, cari nu pot avea decât un sentiment de compătimire pentru noi, și ne anihilează simțul de demnitate și de conștiință națională. Și ar fi cel mai neînțeleș anahronism, ca tocmai în epoca aceasta pronunțat națională, noi să ne pretăm la rolul de trădători ai acestei idei, al acestui simbol care sintetizează viața națională.

Să ne facem deci datoria către școalele noastre de fete, acordându-le în mod efectiv, tot sprijinul de care suntem capabili. Căci sufletul unui popor trăiește și se îmbogățește numai prin instituțiile sale răspânditoare de lumină și educație națională.

Sibiiu, 11/24 Februarie 1914.

Părerii cu privire la educația fetelor.

I.

Vă creșteți fetele ca și cum ar fi menite să rămână niște ornamente de vitrină.

John Ruskin.

Educația fetelor este una din chestiunile cele mai însemnate, care ar trebui să atragă privirile mai ales ale familiilor noastre dela orașe și sate.

Trebuie să constatăm în adevăr, că clasa noastră intelectuală, n'a privit educația fetelor sub raportul importanței ce-o pretinde aceasta. Cărturarii noștri stăruiau și stărnesc și astăzi să crească pentru viață în primul rând pe băieți, neglijind fără

niei o îndreptăţire, educaţia fetelor. Acest fenomen e de sigur un rezultat al concepţiei greşite — prefăcută în tradiţie cu privire la chemarea şi rostul femeii. Suntem gata în orice moment să reducem valoarea femeii şi să susţinem cu mult aer de pretenţie, că totul ce se face, tot ce se chiamă progres porneşte dela bărbaţi şi mântue cu aceştia.

Această „tradiţie” este cât se poate de păgubitoare atât din punct de vedere omenesc cât şi specific naţional. Noi trebuie să adoptăm ideile şi concluziile la cari au ajuns popoarele civilizate în această privinţă, şi să ne ocupăm cu toată seriozitatea de educaţia fetelor noastre. Ele au acelaş drept la binefacerile şi roadele spiritului omenesc ca ori ce băiat. Şi de altă parte e un adevăr intrat în conştiinţa publică, că progresul şi trăinicia unui popor sunt direct condiţionate de concepţia ce-o au conducătorii lui relativ la rolul şi valoarea femeilor. Pentru înlăturarea acestor rătăcirii, ni-se par foarte potrivite părerile marelui scriitor englez John Ruskin.

Acest filozof (1819—1900) puțin cunoscut la noi „este unul din învățătorii Angliei moderne, omul care a avut împreună cu dascălul și prietenul său Thomas Carlyle, cea mai puternică influență asupra contemporanilor săi. Personalitatea fascinantă prin adâncă ei sinceritate și seriozitate, poet care știe să găsească pretutindeni frumseța și poezia lucrurilor și o să o exalteze în numiri inspirate, aprig dojenitor al slăbiciunilor, rătăcirilor și nedreptăților, crainic neobosit al unui ideal de frumsețe și de dreptate, John Ruskin rămâne un învățător și un revelator pentru toate timpurile. Nimeni nu se poate apropia fără un profit de vasta lui operă”. Astfel îl caracterizează traducătorul lui excellent prof. univ. C. Antoniadă în prefața volumului intitulat *Comori și grădini tipărit în Biblioteca pentru toți*” (Nr.-ii 867—868). De aici scoatem și noi fragmentele ce urmează.

Ruskin subliniază neconținut necesitatea unei educații bună în sine însăși, și nu

prin împrejurarea că ea asigură o înaintare în viață. În consecință el detestă tendința de a o scobori la rolul de „mijloc” spre atingerea unei ținte, și o fixează ca „scopul” suprem al vieții. El spune, că primul folos al educației este, să ne facă în stare de a lua sfat dela cei mai înțelepți și mai mari oameni asupra tuturor punctelor celor mai grele. În această ordine de idei, caracterizează operele marilor scriitori englezi, și în special a lui Shakespeare care n'are eroi, ci numai eroine, pe cari le înfățișează ca pe niște sfătuitoare neclintite credincioase și înțelepte — ca pe niște pilde incoruptibil drepte și curate — pururea gata să sfințească, chiar când nu pot mântui.

„Suntem nerozi și nerozi fără scuză, când vorbim despre „superioritatea” unui sex asupra celuilalt, ca și cum ar putea să fie comparate ca lucruri asemănătoare. Fiecare are ceea ce n'are celălalt: fiecare completează pe celălalt și se completează prin celălalt; nu seamănă întru nimic și fericirea și desăvârșirea, amândouă atârnă de

faptul că fiecare cere și primește dela celălalt ceea ce numai acesta poate da.

Iată acum, pe scurt, caracterele distinctive ale lor. Puterea bărbatului este activă, progresivă, defensivă. El este mai ales făptuitorul, creatorul, descoperitorul, apărătorul. Minteia lui e îndreptată spre speculație și invenție; energia lui spre aventuri, spre războiu și cucerire, ori unde războiul e drept, ori unde cucerirea, necesară. Iar puterea femeii este să cârmuiască, nu să se lupte — și mințea ei nu e îndreptată spre invenție sau creație, ci spre rânduiala frumoasă și spre hotărîre. Ea vede calitățile lucrurilor, aspirațiile și locul lor. Marea ei funcțiune este lauda: ea nu intră în nici o luptă, dar fără greș dă cununa biruinței. Prin locul și rostul ei, este apărută de orice primejdie și ispită. Bărbatul în aspra lui luptă în lumea largă are să întâlnească tot felul de primejdii și de încercări: ale lui au să fie deci înfrângerile, greșelile, răătăcirile; deseori are să fie rănit sau biruit; deseori dus în ispită: și pururea oțelit. El

ferește pe femei de toate acestea; în căminul pe care ea îl cârmuește, afară numai dacă a nu le-a căutat, n'are de ce să intre nici primejdia, nici ispita, nici pricina de rătăcire sau greșală. Aceasta e adevărata fire a căminului — să fie lăcașul păcii, adăpostul nu numai de orice nedreptate, dar de orice spaimă, îndoială și desbinare. Dacă nu e așa nu e cămin: dacă neliniștea vieții din afară pătrunde într'însul, dacă bărbatul sau femeia dă voie societății frivole din lumea din afară, compusă din necunoscuți, indiferenți sau dușmani, să-i treacă pragul, incetează de a mai fi cămin, este atunci numai o parte din aceea lumea din afară, peste care ați pus un acoperiș și în care ați aprins un foc. Dar cât timp este un loc sfânt, un templu al vestalelor, un templu peste altarul căruia veghiază Zeii Domestici, în fața cărora nu pot apărea decât cei pe cari îi pot primi cu dragoste, — cât timp este așa, iar acoperișul și focul nu sunt decât simbolurile unei umbre și unei lumini mai nobile — umbră ca a unei stânci în-

tr'un pustiu și luminează ca a farului pe marea furtunoasă; — atât timp își merită numele și gloria de Cămin.

Și ori unde merge o adevărată soție, căminul e pururea împrejurul ei. Deasupra capului ei pot fi numai stelele; licuriciul în iarba umedă a nopții poate fi singurul foc la picioarele ei: dacă căminul este o femeie nobilă se întinde departe în jurul ei, mai prețios decât de ar fi acoperit cu lemn de cedru sau zugrăvit cu cinabru, împrăștiind în depărtare liniștita lui lumină, pentru cei cari altfel n'ar avea nici un cămin. Acesta cred eu că este adevăratul loc și rost al femeii. Dar nu vedeți că pentru a-și împlini această menire femeia trebuie să fie — întru cât putem întrebuința asemenea vorbe pentru o făptură omenească — incapabilă de greșală? Cât timp cărmuește totul trebuie să fie drept, sau nimic nu este. Trebuie să fie fără încetare, neclintit bună; instinctiv și fără greș înțeleaptă — înțeleaptă nu pentru sine ci pentru jertfa de sine: înțeleaptă nu ca să se

înălțe deasupra bărbatului ei, ci ca să nu sovăiască niciodată alături de el; înțeleaptă nu cu strâmțimea unei mândrii trufașe și reci ci cu blândeța plină de iubire a unui devotament modest, infinit de variabil pentru că se poate aplica la orice — adevărata mobilitate a femeii. Nici schimbăcioasă ca umbra făcută de plopul tremurător: dar variabilă ca lumina, multiplă în senina și curata ei răsfrângere, așa încât poate lua culoarea ori cărui lucru asupra căruia cade și să o exalteze”.

II.

Acesta ar trebui să fie — după Ruskin — locul și puterea femeii. Întrebându-se apoi care e educația nimerită pentru acestea, el răspunde în chipul următor: „Mai întâi aveți să-i modelați forma fizică, și în urmă, când puterea ce câștigă va îngădui, îi veți umplea mintea cu toate cunoștințele și gândurile cari tind să-i purifice simțul înăscut de iubire. Trebuie să i-se dea toate cunoștințele cari o pot face în stare să pri-

ceapă munca bărbatului, și chiar să-i vie în ajutor: dar nu trebuie să-i fie date drept cunoștință, căci țelul ei nu este să cunoască; ci numai să simtă și să judece. Nu e de nici o însemnătate, ca obiect de mândrie sau perfecțiune dacă știe mai multe limbi sau numai una; dar e de foarte mare însemnătate să fie în stare a arăta bunătate unui străin și a pricepe dulceața limbei unui străin. Nu e de nici o însemnătate pentru valoarea sau demnitatea ei, dacă a învățat cutare sau cutare știință, dar e de cea mai mare însemnătate să fie crescută în obiceiul de a cugeta drept; să fie în stare să priceapă înțelesul, necesitatea și frumseța legilor naturale; și să urmeze cel puțin una din potecile cercetării științifice până la pragul acelei amare Văi a Umilinții, în care numai cei mai înțelepți și mai viteji dintre oameni se pot coborî, mărturisind singuri că sunt pururea ca niște copii cari adună pietri pe un nesfârșit țărm de mare. E de puțin folos să știe poziția geografică a multor orașe, ori datele multor eveni-

mente, ori numele multor oameni vestiți — nu e obiectul educației să facă din femei un dicționar; dar este profund necesar să fi fost învățată să pătrundă cu întreaga ei personalitate în povestea pe care o cetește; să i-se zugrăvească viu în închipuire peri-pețiile; să prindă, cu instinctele ei fine, pateticul împrejurărilor și dramaticul în-înțuirii lor, pe cari povestitorul prea des le întunecă sub raționamentele lui și le desbină prin rândurile lui; este rolul ei să urmărească dreptatea ascunsă a răsplătirii dumnezeiești și să descurce prin întuneric firele de foc care leagă greșală de răsplată. Dar mai presus de toate trebuie să fie învățată cum să întindă limitele simpatiei dela povestea cetită la nenorocirile prezente. Trebuie să se deprindă a-și reprezenta în imaginație ce efecte ar avea asupra minții și purtării ei faptul, că ar fi pusă zilnic în fața suferinții care nu e mai puțin reală deși e ascunsă privirilor ei. Trebuie să ajungă a pricepe nimicnicia unicei lumi în care trăiește și iubește, față de lumea în

care Dumnezeu trăiește și iubește; și solemn trebuie să fie învățată să se silească, ca gândurile ei de evlavie să nu slăbească în proporție cu numărul celor ce-i cuprind, nici ca rugăciunea ei să nu fie mai puțin aprinsă, când e făcută pentru mulțimea celor ce n'au pe nimeni să-i iubească „pentru toți câți sunt nemângăiați și copleșiți”, decât dacă ar fi făcută pentru ușurarea de o durere a bărbatului sau copilului ei.

Eu cred că educația unei fete trebuie să fie ca mers și ca materie de studii, aproape aceeaș ca a unui băiat; dar cu de-săvârșire altfel îndreptată. O femeie, orice rang ar ocupa în viață, trebuie să știe într'un chip deosebit. El trebuie să poseadă principiile și puterea de a aprofunda fără încetare, pe când ea trebuie să aibă numai idei generale și puterea de a le aplica zilnic la scopuri practice. Nu că n'ar fi de mulțori mai bine pentru bărbați să învețe lucrurile în felul oarecum femeesc, pentru trebuințele zilnice, și să caute să-și formeze spiritul în ramurile de studii cari au să le

fie de folos în exercițiul propunerii lor; dar, vorbind în general, un bărbat trebuie să cunoască limba sau știința pe care o învață în adâncul ei, — pe când o femeie n'are nevoie să cunoască aceeași limbă sau știință decât atât, cât să o facă în stare să ia parte la bucuriile soțului ei și la acelea ale prietenilor lui cei mai buni.

Este o mare deosebire între o cunoștință a elementelor și o cunoștință superficială, între un început solid și o încercare slabă de a cuprinde totul. O femeie poate totdeauna să vie în ajutorul bărbatului cu ceea ce știe, fie cât de puțin; dar cu ceea ce știe pe jumătate sau pe dos, mai rău îl încurcă. Și într'adevăr, dacă trebuie să fie o diferență între educația unei fete și a unui băiat, eu aș spune că cea a fetei, cum mintea ei se coace mai repede, trebuie să fie îndreptată mai de timpuriu spre lucrurile adânci și serioase; că felul de literatură ce i-se dă să fie nu mai mult ci mai puțin ușuratic, așa încât să adauge calități de răbdare și serioșitate, la fireasca ei age-

rime de minte și vioiciune de spirit și să
o menție într'o sferă de gândire înaltă și
curată”.

Așa înțelege filozoful Ruskin chemarea
și educația femeii. Paginile sale sunt de o
admirabilă frumsețe și înțelepciune. Pline
de adevăr și căldură, de învățături adânci
și luminoase. Ele merită să fie cetite și
recetite de toate familiile românești și de
toți profesorii și profesoarele dela școalele
noastre de fete. Vor vedea că noi am păcă-
tuit mult în această privință și că educația
fetelor este pentru poporul românesc de
aceeaș importanță ca și cele mai însemnate
drepturi politice, pe cari le reclamăm neîn-
trerupt în numele libertății naționale.

Să-i dăm deci atenția pe care o reclamă,
educându-o în școalele românești, cari sin-
gure pot garanta o creștere serioasă și na-
țională. Noi am ridicat câteva școale spe-
ciale, cu prețul celor mai grele jertfe. Înăl-
țarea lor a răsărit din adânci necesități na-
ționale. Noi alergam în școli de altă limbă,
cari falsificau sufletele și le înstrăinau de

comorile și durerile noastre. Și aceasta pentru că copleșiți de prejudițiul că școala românească este incapabilă de a da o cultură adevărată. Astăzi școlile noastre de fete, satisfac toate exigențele unei vieți moderne, în înțelesul bun al cuvântului. Aprecierea aceasta nu e a noastră, ci a străinilor nepreocupați. E timpul deci să înțelegem acest mare adevăr, care trebuie să fie și crezul zilelor noastre: Educație românească, numai în școală românească e cu putință.

Sibiiu, Martie 1914.

Vieața femeilor în trecutul românesc.*)

Oricât de fecundă este literatura noastră istorică de azi — și aceasta o constatăm cu un sentiment de specială mândrie și mulțămire sufletească, oricât de strălucite ar fi paginile sutelor de volume scrise cu căldură și avânt de istoriografii noștri atât de buni cunoscători ai trecutului românesc, trebuie să mărturisim, că în această literatură se găsește o mare și însemnată lacună. Până când aproape toate operele istorice înfățișează vieața sbuciumată a neamului nostru prin zugrăvirea întinsă

*) Material din conferința ținută în sala festivă a „Muzeului Asociației”, la 3/16 Martie 1912, după cartea cu acelaș titlu a dlui N. Iorga.

dusă uneori până la o minuțiozitate pedantă a făuritorilor de țară prin arma ascuțită și sclipitoare a răsboaielor înverșunate, viața femeilor a rămas cu desăvârșire ascunsă în umbra vremilor bătrâne. Abia aici-
colega de mai zărești câte-o amintire, aruncată în alergarea condeiului fermecat, cu privire și la acele ființe discrete, cari au suferit și s'au bucurat alături de ceice au fost Domnii și apărătorii pământului românesc. Și desigur lipsa aceasta de reliefare a Domnițelor blânde și binefăcătoare, însuflețite și jertfitoare a fost foarte puțin justificată, câtă vreme ele intră cu întreaga lor personalitate în cadrele istoriei noastre, și nu arareori cu un rol însemnat chiar, pentru soartea celor două principate românești.

Această nedreptate și în acelaș timp păgubitoare lacună istorică, a simțit-o mai mult decât oricare altul tot spiritul uriaș al dlui Iorga, omul sagacității și al muncii legendare. D-sa deci, a ținut să cuprindă într'o carte simpatică, tot ce se poate spune

despre Doamnele Românilor în temeiul documentelor și hârtiilor îngălbenite de asprimea vremilor și uitarea vinovată a oamenilor, cari aveau datoria să le scoată la lumină, făcându-le să vorbească generațiilor ce urmează. Vom urmări și noi astăzi aceste expuneri vicioase, conduși de gândul superior, că în felul acesta ne împlinim o capitală datorință națională, aceea de a cunoaște vieța neamului nostru sub toate raporturile, dar în acelaș timp o astfel de cercetare pe lângă partea folositoare ce o are, poate fi și foarte distractivă, întrucât are ca subiect femeia, acest etern simbol al fericirii întruchipate în visările dulci din pacea serilor înstelate...

I.

Despre Doamnele voivozilor și boierilor români se poate vorbi din două puncte de vedere; anume din acela al originii lor și al rostului ce l-au avut la curte, sub raport politic, social și cultural. Privitor la originea lor trebuie să ținem seamă de cele trei epoce, în cari se divizează trecutul nostru

din punct de vedere politic. Întâia este aceea a neatârării adevărate în care au trăit țările românești și care a durat până pe la 1550, apoi urmează epoca unei supunerii cinstite și cruțătoare față de Turci, dela 1550—1720, dela această dată până la 1859 avem epoca ascultării desăvârșite de acești stăpâni, și în fine dela 1859 înainte ar fi epoca de neatârare nouă, în care trăim.

În cea dintâi epocă, obiceiul consfințit cerea, ca mireasa să fie română și ortodoxă. Într'o vreme când siguranța principatelor românești începea să fie primejduită din partea semințiilor mai mult ori mai puțin barbare, cari se întâmplă să ajungă prin veninul săgeților ucigătoare până în vecinătatea înaintașilor, Voevozii țărilor au început a-și căuta soțiile la acei Domni străini, cari le puteau aduce mai mult rău, prin puterea lor covârșitoare. Această tactică nu putea fi socotită ca o bruscă sfidare a bunelor tradiții domnești, ca o lipsă a iubirii de neam, adecă o „tradare” cum s'ar

rumi în terminologia curentă, pentru că busola acestor fapte nu o constituiau anumite ambiții sau pasiuni personale meschine, ci rațiunea superioară de a asigura dănuirea neatârnată a unor țărișoare susținute exclusiv numai prin vitejia stăpâniturilor pământeni alături de aceea a boerimii și a țăranilor recalitranti. Dacă deci, întâmpinăm în epoca primă a principatelor și Doamne străine lângă domnitorii români, faptul se explică prin înaltele „interese de stat” urmărite de capetele încoronate. Ele erau însă cel puțin ortodoxe și astfel răul ce-l implica din punct de vedere național originea lor străină, se atenua în măsura însemnată prin această calitate de ortodoxie a lor. Aceste dinastii ortodoxe n'au fost greu de găsit. „Pe vremea când se închiagă marele voevodat al Țării românești (1300—1350) erau trei neamuri de Țari bulgărești, în cele trei Bulgarii ce se făcuseră pe atuncia: una la Marea-Neagră, alta la Tirnova și o a treia la Vidin; erau apoi neamurile regale sârbești din Serbia

și din Bosnia, mai târziu și din Herțegovina; veniau apoi o mulțime de stăpânitori mai mici, tot dintre Sârbi, în Macedonia și lângă Marea-Adriatică; în sfârșit ceva mai departe strălucia încă până la 1453 familia împărătească a Constantinopolei, cu multe ramuri laterale”.

Numele celor dintâi Doamne muntene nu s'au păstrat. Abia dacă știm pe acela al Calinichei lui Radu, Eupraxia lui Vlad-Călugărul cu fata ei purtând numele românesc Capela, Maria lui Basarab-cei-tânăr, o femeie de rând și Maria sau Maria-Despina soția lui Radu-cel-Frumos. Tot lângă Radu se amintește doamna Cătălina, apoi Voica crudului Mihnea și Ruxanda lui Bogdan fiul lui Ștefan-cel-mare. Acestea sunt toate ortodoxe. „Intâmplător însă, pentru anumite scopuri politice, Domnii munteni, cari îngăduiau, ba chiar sprijineau, din acelaș motiv, propaganda catolică, își luau și doamnele de legea Apusului. Regii Ungariei erau din partea lor bucuroși de asemenea încuscriri, așa de folo-

sitoare din atâtea puncte de vedere". Astfel găsim, că Nicolae Alexandru-vodă ia pe la 1530 pe o coboritoare a vechilor Bani de Severin, Români unguriți și trecuți la religia catolică. Ea se chiamă Clara. Fetele ei însă, Anca și Slava măritate una după țarul bulgăresc din Vidin, iar cealaltă după stăpânitorul Serbiei, se crede a fi fost ortodoxe după indicațiile numelui ce-l purtau. Vlad Țepeș deasemenea luase o soție catolică, înrudită cu craiul unguresc Mateiaș Corvinul. Numele soției acestui om grozav însă, nu se cunoaște. Tot dela Unguri își aduce soția și Petru Aron, de astădată însă mai puțin unguroaică. Ea era sora lui Ion Corvinul, o femeie de cincizeci de ani, însă de lege catolică, ca tot neamul ei înstrăinat de limba și legea părinților români, cari le-au da vieață.

Alexandru-cel-bun și cu el un număr însemnat al Domnilor moldoveni trec după soții — tot din considerații politice — în Litvania și Polonia. Astfel Alexandru-cel-bun ia pe catolica polonă Margareta, încă

pe când era numai pretendent la coroană Moldovei. A doua soție a lui era Neacșa, poate o fiică a lui Mircea-cel-bătrân. După moartea acesteia pêtește pe o vară a regelui Poloniei cu numele Ryngalla, care era și ruda lui în al treilea grad de pe bkunică-sa Mușata. Căsătoria însă se desfăcu, fără copii la 1421, la cererea Ryngallei, care arătase că soțul ei nu vrea în ruptul capului să se facă și el catolic. Un caz acesta în care obicinuita putere de cucerire — adeseori atât de simpatică a femeii asupra bărbatului, n'a putut fi încununată de succesele, pe cari știu să le stoarcă c'o istețime și artă totdeauna vrednică de admirație.

Ca și Alexandru cel-bun, Ștefan-cel-mare al Moldovei încă a avut trei soții. Cu cea dintâi Evdochia fiica cneazului Olelco din Chiew a făcut nunta la 5 Iulie 1463. Vieța ei însă a fost scurtă și nenorocită. Pe ea o face poetul Coșbuc în poezia „Voichița lui Ștefan” din „Fire de tort” fata lui Radu-cel-frumos, ceea ce este cu totul greșit din punct de vedere istoric. Să admitem

însă că „badea Gheorghe” care a scris minunatele pagini istorice „Din țara Basarabilor”, a uzat numai de o „licență poetică” când de dragul frumseții ce-l poate cuprinde numele arhaic „Voichița”, a jefit adevărul istoric, atât de puțin cumpănit în împărăția senină a artei poetice.

A doua soție a lui Ștefan veni din Mangup, un orașel pe stâncă în Crimeia, unde stăpânea o ramură a Comnenilor împărătești din Trapezunt. Maria Comnea fu cununată cu Ștefan la 14 Septemvrie 1472, desigur în mănăstirea Putnei.

Ca și cea dintâi, viața ei a fost plină de noroc. După cinci ani ea se stânce la 1477 în Suceava după ce simțise, pe lângă nenorocirile neamului ei, spaima celor două războaie ale soțului ei cu Turcii, luptele dela Podul-Inalt și Răsboieni.

A treia soție a lui Ștefan-cel-mare, vine din Muntenia. În una din luptele sale purtate cu Radu-cel-frumos, și din care acesta ieșise sdrobot, Ștefan duce în Moldova ca roabe pe soția lui Radu împreună cu

cele două fete ale lui. Ele au avut norocul să moștenească ca zestre „marea frumuseță” a tatălui, atât de vestit prin această însușire fizică. Ștefan, care avea prilej zilnic să vadă aceste copile ale adversarului său, robit de puterea tainică a acestor suflete caste, ia în căsătorie pe Maria la 1480. Cu ea trăiește Ștefan 24 de ani, anii liniștiți ai mândrului apus de soare. Și cât de capricios e jocul nemilos al soții! Ștefan a trebuit să se războiască cu însuș tatăl soției sale: Radu-cel-frumos. Din clipa în care gloriosul voevod pleacă împotriva lui, Maria sau Voichița cum îi spune Coșbuc:

...,Nu s'a mai oprit din plâns
Brâu pe trup ea n'a mai strâns
Nu și-a mai gătit cosița.
In genunchi c'un dor păgân
Ea sărută iconița
Maicii Domnului din sân.
Unu-i soț, iar altu-i tată,
Pentru care se ruga?
Zile întregi ea se lupta
De fiori cutremurată;
Când avea pe soț în gând

Ea se pomenea d'odată
Pe părinte blăstămând.

Dar iată, că Moldovenii se întorc bi-
ruitori.

„Sufletul de milă plin
Al Voichiței, cum se frânge
Pentru soțul ei dorit
Râde veselă, și plânge.
Pentr'un tată biruit.

Ea vine să-și cuprindă soțu-'n prag, Ște-
fan însă-o ocolește spunându-i aspre vorbe
de durere.

Doamna „e un altar ce se doboară
Când vin trăsnete de sus”.

Și rămas acum Viteazul în iatac cu
gândurile, se trezește în el iubirea iertă-
toare, iubirea caldă ce-l leagă de sufletul
simțitor al Mariei.

„...Și îngropând în coif obrazul
Ștefan Vodă — el plângea”...

După Maria lui Ștefan, merită să fie relevată în cuvinte deosebite vestita „Despină” a lui Neagoe-Vodă, Milița, care e unul din cele mai curate chipuri de Doamne române. Foarte evlavioasă, iubind ca și Neagoe, clădirile, juvaerele, cărțile prețioase — aceste două însușiri sunt întrunite de închipuirea poporului în legenda care o face să-și vândă podoabele ca să se poată mântui clădirea mănăstirii dela Argeș — bună soție și duioasă mamă, e una din cele mai luminoase incorporații a virtuților creștinești, menită să se servească pentru toate timpurile alături de Anastasia Șaguna și alte Doamne evlavioase, ca un simbol sfânt al idealelor etice. Dar nici Despina, n'are zile fericite. Sngurul ei fiu Teodosie — din care tatăl său voia să facă un om desăvârșit prin minunatele sfaturi înțelepte ce i-a adresat — și cari merită să fie cetite și de noi, și acest Teodosie zic, a murit departe de ea în Constantinopol.

Au mai rămas lângă ea, cele două fete:

Stana și Ruxanda. Cea mai mică Ruxanda era atât de frumoasă și înțeleaptă, încât amândoi Domnii români de atunci Ștefan- cel-tânăr al Moldovei și Radu dela Afumați al Munteniei începură — ca în poveștile cu fata de împărat — războiu pentru dânsa la 1525. Oștile celor doi Voinici se luptară cu o înverșunare aprinsă, până când moldoveanul fu biruit și astfel Ruxandra primi de soț pe viteazul Radu. Intâmplarea a făcut, ca frumoasa Domniță să stea în vremea luptei Feșilor-Frumoși tocmai între zidurile Sibiiului, de unde după biruință, solii munteni au dus-o preste Carpați. Iată aici, o troiadă românească demnă de dactilii lui Omer.

O Doamnă după chipul Despinei a fost și Elena lui Petru Rareș. Ea a ridicat biserici frumoase în Botoșani, înșiruindu-se astfel între ctitorii lăcașurilor Dzeești. Cu toate acestea și ei îi era păstrată o vieață bogată în multe primejdii și nenorociri. Nu se asemănau, însă, întru nimica cu ea fetele ei Chiajna și Ruxanda. Dimpotrivă,

amândouă au fost tipuri de răutate îndrăzneată. Se pare însă, că aceste scăderi n'au fost o moștenire dela evlavioasa lor mamă, ci mai vârtos un împrumut greșit dar fatal, dela bărbații lor Mircea Ciobanul și Alexandru Lăpușneanu, cunoscuți amândoi prin sufletul lor înăcrit de patima urii și a răutății.

O vieată sbuciumată a avut și Stanca soția lui Mihai-Viteazul. Câtăva vreme ea a petrecut împreună cu copiii ei în cetatea Făgărașului chiar, dar nu în ceasuri de seninătate, ci în rolul trist al ostaticii, pentru că soțul ei să-și poată apăra scaunul Munteniei ajuns în primejdie. În timpul șederii Viteazului Voevod în Ardeal, documentele pomenesc de o altă Doamnă Velica soția italianului Fabio Genga, care i-a fost o prietină desăvârșită. Velica aceasta, a trebuit să fie o femeie deosebit de frumoasă și cuceritoare, căci un agent al împăratului Rudolf spune la 1600, „că toate afacerile Țării le are în mână jupâneasa româncă Velica”. Dacă și pe sufletul răs-

boinic și oțelit al unui Viteaz ca Mihai s'a putut înstăpâni în măsură atât de covârșitoare, încât să-i determine voința după capriciile ei chiar și în chestiunile politice ale țării, desigur că în aceste fapte avem motive puternice să credem, că Velica a fost femeia care a știut uza de însușirile ei speciale în chipul cel mai strălucit. Locul ei între figurile trecutului nostru este justificat, și cazul ei poate servi ca un memento elocvent pentru împrejurarea, la ce înalt grad de perfecțiune se poate ridica arta parfumată a femeilor, de-a subjuga prin puterea iubirii chiar și inimile cele mai sumbre și mai împietrite.

Ca o antiteză a Velicăi ni se înfățișează figura Elinei soția lui Constantin Postelnicul Cantacuzino. „Vieața acestei Domnițe e un curat tablou de patriarhală bunătate. Bună gospodină, mamă a mulți copii, fii și fete, cari toți se îndreptau după sfaturile ei cuminți, când moartea soțului sugrumat o lăsă stăpână a casei, miloasă cu casnicii și țărani ei, ea se desface ca un chip

blând din Scripturi în mijlocull unor aspre vremi vielene și răsbunătoare”.

Și iarăș în culori opuse găsim pe Elisaveta, Doamna lui Ieremia Movilă. Față a nemeșului ungur Csomortány a adus cu sine o fire deosebit de pătimașă. „Când Turcii scoaseră pe fiul ei Constantin după abia trei ani de domnie, ea năvăli cu acesta, care muri înecat, apoi cu cel de-al doilea Alexandru și cu cel mai mic Bogdan, cari fură prinși în 1615 și turciți. Doamna suferi atunci cea mai mare rușine din partea păgânilor, și-și desfăcu de jale și părul, închinându-l mănăstirii Sucevița, unde se vede și astăzi: „două codițe castanii deschis, lungi de-o palmă și jumătate, împleteite la partea de sus, fiecare în deosebi și legate la un loc cu un fir de sârmă de argint. Cronicarul Miron Costin, care n'auvuse prilej să vadă pe ambițioasa învinsă, căzută în mâni dușmane și batjocurită, dar care putuse auzi povestiri înduioșate despre mărirea, trufia, neastâmpărul și groaznica ei cădere, înseamnă aceste cuvinte:

„Iară Doamna la mare ocară au sosit: de care singură a mărturisit către boieri: trecând cu carul, au văzut pe boieri și lăcrământ au zis: Boieri, boieri! rușinatu-m'au păgânul”.

Aceea care pierdea astfel pentru totdeauna orice rost pe lume, orice legătură cu lumea creștină, pe care o tulburase de atâtea ori, chemând pe Turci asupra-i prin provocările ei, e fără îndoială una din marile figuri tragice ale trecutului nostru”.

O altă Doamnă vrednică de pomenirea pioasă a urmașilor este Elina fata postelnicului Năsturel și soția luminatului Voevod Mateiu Basarab. „Foarte evlavioasă ea a ridicat două biserici, la Negoiești și Fierăști, locul de naștere al ei. Iubitoare de învățătură ca și fratele ei Udriște, care a fost cel dintâi cărturar de slavonește al timpului său, ea a cheltuit pentru tipărirea unei cărți de cântări, unui Triod slavon.” Gospodină harnică și femeie îndrăzneată ea a condus la 1633 chiar și afacerile țării, în vremea mergerii soțului său la Constan-

tinopol. Tot dela ea s'a păstrat și o frumoasă și înțeleaptă scrisoare în românește, trimisă principelui ardelean George Rákoczy I., prietenul lui Mateiu.

În șirul familiilor domnești, se remarcă aceea a frumosului și impunătorului domn moldovean Vasile Lupu, dușmanul lui Mateiu-Vodă. Lupu se căsătorii încă în boierie cu Tudosca fata lui Bucioc, care a murit tras în țepă de Turci. Ea a trăit mai mult în umbră, și abia dacă însemnările bisericilor pe cari le-a miluit cu daniile sale, de-i mai păstrează numele. În schimb însă, cu atât mai mult se știe despre cele două fete ale ei, vestite prin frumuseța lor încântătoare: Maria și Ruxandra.

Vasile Lupu hotărâse — din motive politice — să mărite pe Ruxanda după prințul Sigismund Rákoczy fiul principelui ardelean George Rákoczy I. Acesta și Doamna lui se învoiseră, nu numai pentru că fata era frumoasă, dar și pentru motivul, că în chipul acesta își putea câștiga și pe cazaci — prietiniii lui Lupu — în ocuparea

tronului din Polonia. Lupu îiș aduce deci fata din Constantinopol, unde stătuse ca ostatecă, și toți câți au văzut-o au fost unanimi în a spune, că e foarte frumoasă. Prin solul ardelean Boros, el trimite lui Sigismund chiar și un portret fetei. Prințului Sigismund însă, nu i-a convenit acest plan de căsătorie, probabil și pentru că își dădea seama că frumseța orbitoare a Ruxandei ar putea provoca multe complicații adeseori cu sfârșit tragic în șirul curtenilor ispitiți de vraja seducătoare a dulcilor ochi, negri ca păcatul nopții. Din chipul ce i s'a adus, Sigismund a rămas cu impresia, că înfățișarea externă, deci „toaleta” Ruxandei prea se apropie de aceea a damelor de harem. De altfel — în puritanismul său protestant — el ridică excepții și împotriva anturajului ei. Ținuta lui Sigismund a supărat mult pe membrii familiei domnitoare, și fratele lui George viitorul voevod al Ardealului îi scrie o aspră scrisoare în care-l mustră în cuvinte ca acestea: „Doar e vorba de un Domn și de lucruri foarte

însemnate; de un Domn puternic, care nu e bucuros să-și mărite fata după nu știu ce ghiuj bătrân. Schimbarea religiei, a moravurilor, îmbrăcăminții și altele ca acestea, atârnă de istețimea Ta. Dacă tratezi frumos și cuminte, vei avea totul; dacă vei fi însă rece și imprudent, îi vei speria și prietenii. Zău ai face mai bine, să înveți românește.*) Va să zică, pentru a putea primi mâna unei Domnițe române și încă atât de frumoasă ca Ruxanda, se impunea ca o condiție și necesitatea imperioasă, chiar și unui ungar oricât de mult ar fi fost el prinț — învățarea limbii românești. Uneori găsim, că astfel de cazuri se mai repetă și în societatea noastră, spre mândria damelor române și bucuria legitimă a celor cari le socoteau pierdute pentru neamul nostru...

Deși Ungurii voiau căsătoria aceasta, Vasile Lupu i-a refuzat în urmă, sub pre-

*) Cf. Iancsó Benedek, A román nemzeti-ségi törekvések története. Budapest, vol. I. 537 și urm.

text „că preoții lui nu-i dau voie s'o încheie”, în realitate însă pentru că situația lui politică schimbată îi cereau alte planuri. Privirile lui, se îndreptară acum spre Polonia.

Dar frumoasa Ruxandă, a avut nenorocirea să fie jertfa celei mai brutale sălbătăcii. Ea trebui să primească de soț pe fiul hatmanului căzăcesc Bogdan Chmelniczky, numit Timuș. Acesta o peți cu sila după ce arsese Moldova și gonise pe tatăl ei în adâncimea codrilor. Timuș veni la nuntă în haine ce nu-l prindeau de loc, stângaciu, mic, cu fața de Tatar stricată de vărsat, deci o brută respingătoare lângă o podoabă de frumseță antică. Acest sălbatec, pe când sunau muzicele și se întindeau danțurile pentru bucuria de nuntă a Domniței zdrobită de durere și rușine — prinse plictisit a-și tăia unghiile la fereastră. Un veritabil gest de barbar tâmpit și inconștient. După nuntă, luxoasa și învățata fata a lui Vasile-Vodă se duse departe și trăi între Cazacii bețivi, sgomotoși și lacomi de sânge, între

femeile lor ținute ca slugile. Sfârșitul acestei minuni de Domnițe a fost dureros de tragic. Fugi înaintea Polonilor ce năvăliseră la 1687 în țară și se adăposti la Neamț, dar și aici răsbătu o ceată de Cazaci, cari tăiară pe pragul casei capul stăpânei lor din vremea lui Timuș-barbarul”.

Mult mai norocoasă și mai fericită în căsătorie decât Ruxanda, a fost sora ei mai mare Maria. Ca și Ruxanda, ea primise dela tatăl său, ca o moștenire aleasă, frumuseța chipului. Intr'un portret la Academie ea apare într'un bogat costum polon: o față lungăreață, obrazii rumeni, ochii mari negri, umbriți de gene lungi și sprâncene arcuite, o plăcută armonie în trăsăturile feții, gură mică, expresivă și părul bogat. De frumuseța Mariei, de bogăția și purtările ei alese auzise și principele Ianuș Radziwill din Litvania, în sângele căruia curgea sânge moldovenesc, fiind un nepot al voevodului Ieremia Movilă. Radziwill pune deci la cale pețirea, în înțelegere cu sfetnicii săi. El trimite întâi la Vasile Lu-

pu pe principele ardelean George Rákoczy I, a cărui procedură lipsită de sinceritate față de Turci, îl îndeamnă pe Vasile să respingă această mijlocire. Atunci Radziwill rugă pe învățatul mitropolit al Chievului, Petru Movilă român de neam, să intervină în această afacere gingașe. Cu ajutorul lui a și izbutit, săvârșind mai târziu cununia însuși acest mare arhieru și puternic stâlp al întregii ortodoxii din biserica Răsăritului. Punându-se logodna la cale, din depărtata Litvanie sosi la curțile domnești din Iași un răvaș pentru Domnița Maria dela tomnaticul și nu prea frumosul Cneaz Radziwill. Cu multă smerenie și bunăcuviință îl răspunde frumoasa Domniță în următoarele rânduri:

„Prea strălucite și prea milostive al meu prin, mult iubitul meu Domn,

„Aducând Măriei Tale mulțumitele mele ce le datoresc pentru prietinesca scrisoare, răspund și din partea mea plăcutei iubiri din răvașul Măriei Tale, cu dragoste, îndreptându-mă în toate după voința Celui

Prea Inalt și a Prea puternicului meu părinte și binefăcător”.

În Iași la 2 Septemvrie anul Domnului 1644.

A Măriei Tale, prea iubitul meu stăpân, smerită servitoare, Maria, fiica Domnului Țării Moldovei”. Apoi mirii își trimiseră unul altuia, inelele de logodnă prin soli aleși la cari se adăuga ca o revelație răvașul cu declarațiile intime, ascunse în colțul tănuit al inimii aprinse de dor. Astfel marele Vistier Nicolae Catargi la întoarcerea sa din Litvania unde fusese cu inelul de logodnă, aduse și scrisoarea lui Ianuș, căruia Domnița îi răspunde în chipul următor:

„Prea strălucite și milostive Cneaz, mult iubitul meu Domn,

Măria Sa jupânul Catargi, întorcându-se din călătorie, mi-a dat răvașul Măriei Tale, iubitul meu Domn; primindu-l cu recunoștință, îi mulțumesc cu smerenie Măriei Tale că mi-ai dat prin răvașul acesta o dovadă că nu m'ai uitat și că ești cu-

prins de iubire către mine, care iubire s'a zămislit prin voința Celui Prea Înalt. Scriind îi făgăduesc așisderea Măriei Tale, că voi fi prietina credincioasă a Măriei Tale, prea iubitul meu Domn; așteptând aceasta, mă încredințeze cu smerenie voinței Măriei Tale. În Iași la 9 Noemvrie, anul Domnului 1644. A Măriei Tale Prea iubitul meu Domn, roabă pe vieață. Maria fiica Domnului Țării Moldovei.*) În urmă se făcu și nunta cu un fast în adevăr fabulos, apoi perechea princiară părăsi pentru totdeauna frumoasa Moldovă.

Dar nu totdeauna treceau Doamnele prin formele creștinești obicinuite ale căsătoriei. Aducerea unora din rândurile lor la casa soțului, ne amintește de povestea răpirii Sabinelor din vechiul Latium. Astfel George Ștefan al Moldovei furase în mijlocul drumului pe Safta, fiindcă-i plăcea.

Cronicarul Neculce redă povestea așa: „George Ștefan-Vodă, când era boier, mu-

*) Cf. I. Grămadă, O nuntă domnească. „Vieața Românească”, Iași, 1911, Nr. 5.

rindu-i jupâneasa, a rămas văduv și tâlnind ei jupâneasă săracă, frumoasă, tânără, anume Safta, au tâmpinat-o pe drum mergând cu rădvanul la Iași și au oprit rădvanul cu sila și s'au suit fără de voie în rădvan și au întors rădvanul la casa lui. Și pe urmă au primit și ea și s'au cununat cu dânsul."

*

Doamnele vechilor Voevozi nu se înseamnă însă numai prin calitatea lor de bune și harnice gospodine, de soții credincioase și pline de evlavie pentru lucrurile sfinte, ci ele „știau chiar să se lupte pentru Domnie, să poruncească oștilor, să pedepsească dușmanii, să cârmuiască țara și să judece, când soțul pleacă în războiu sau rămân, ca văduve, epitroapele copiilor”. Când însă după 1700 începe așa numita „eră fanariotă, soțiile Domnilor nu mai au nici un amestec în trebile țării, ci lăncezesc în gineceu, în seraiul Curții, apărând numai la hramuri și la câte un alaiu. Așa cerea moda turcească, stăpânitoare în toate. De aceea viața lor e mai puțin cunoscută, dar

ea nici nu ne privește prea mult, fiind aceste Doamne străine de neamul și legea noastră...

II.

Alt punct de vedere, din care pot fi privite femeile noastre, este cel social. Se știe, că în lipsa femeilor, viața socială în cele mai multe împrejurări este plată și vulgară. Vioiciunea, nota distractivă și exuberantă care umple sufletele de mulțumire și fericire, fineța manierelor și gingășia vrăjită în exprimarea sentimentelor, influența magică aproape imperceptibilă ce-o știu exercita prin întregul complex de însușiri superioare, fac din femei un element din cea mai mare necesitate, fără de care nici imagina nu s'ar putea o adevărată viață socială. Avem o senzație de plăcere, când constatăm acest adevăr pentru zilele noastre. Nu putem însă regăsi firul acestui adevăr, în desfășurarea vieții de mult apuse a neamului nostru. Va fi o descoperire surprinzătoare pentru mulți din rândurile noastre, când vor auzi, că multe veacuri

dearândul rolul social al Doamnelor române a fost cât se poate de redus, dacă nu aproape nul. Această împrejurarea desigur curioasă și aproape imposibilă, își găsește justificarea în concepțiile și părerile ce stăpâneau pe atunci capetele domnitoare, reformatorii sociali și în respectul tradițiilor uneori atât de absurde cu privire la rostul femeilor pe acest glob terestru, și în genere asupra aprecierii vieții sub cele mai variate raporturi.

Scrutând viața socială a trecutului nostru, găsim că ea se poate cuprinde în trei epoce, cari reprezintă și trei influențe. Acestea ar fi: epoca bizantină alături de cea românească, influența turcească și în fine formele sociale din apusul Europei.

În era civilizației bizantine, viața socială se mișcă în cadrele unor anume principii, cari au izbutit să rămână la suprafață vreme îndelungată, luând chiar caracterul unor dogme sociale imposibile de înlăturat. Așa era d. p. luxul, pompa, dorința

de-a uimi, care se întâmpină dela Domn
aveau ceva avere de risipit.

„Al doilea caracter e izolarea femeilor. Gineceul e unul din păcatele cele mai mari ale civilizației bizantine. Femeea nu e pretutindeni pentru a da vieții sociale elasticitate, măreție și strălucire. Nu! Ea nu va sili prin autoritatea grației sale pe învățat a nu se pierde în amănunte, care nu privesc decât pe foarte puțini, a nu întrebuința o limbă greoaie care miroasă a atelier, a nu face critice amare și grosolane care arată totdeauna pe acel care știe de prea puțin timp un lucru și e prea fudul de aceasta. Ea nu va deprinde pe rășboinici cu buncuviință a păcii, nu va învăța pe bărbați a se privi între ei cu alți ochi decât aceia cari vreau să impue și să supue. Nici nu va fi lăsată să acopere aspra realitate cu subțirea pânză albastră a unei prefăcătorii — să zicem — de împăciuire și înfrățire. Locul ei e e între roabe, la lucru; între aceleași roabe, între negustorese venite din afară cu tot felul de știri și de

și până la cei mai mici din oamenii cari intrigi, la clevetire și la lene, așa se împarte vieța femeii în această civilizație greșită, care a început cu disprețul femeii, pentruca să aibă la urmă bărbați din sufletul căroră perise orice umbră de bărbăție.”

În epoca românească, aproape aceiași lipsă de vieță și de excludere a Doamnelor. Singurele petreceri erau praznicile de mulțumită către Dumnezeu alături deboteze și cununii, despre cari nu știm nimic. Cele mai mari petreceri din acest timp, erau însă bețiile cele stașnice. Așa d. p. când Mihai-Viteazul cucerise Ardealul, el întinse în Bălgrad unul din rarile chefuri ce s’au văzut vre-odată. Jupănițele și Doamnele însă, nu se amestecau la această mare bucurie a bărbaților. Ele stăteau acasă, fără pază bizantină de altminterea, țesând la furcă, între roabe, vise de fericire în clipele strașnice ale războiului”. Și izolarea asta de plictisire și mortificare perpetuă, nu se schimbă. Se fac petreceri, se dau serbări

sgomotoase și vesele, dar femeile lipsesc. Serbătorile cele mari ale anului își aveau toate petrecerile lor speciale. Anul nou cu împărțirea darurilor; Boboteaza cu ieșirea lui Vodă la gârlă, cum se obișnuște și azi la București. Acum apare și Doamna lângă soțul ei la slujbă. „Numai la această serbătoare se mai văd, în acest timp de orientalism bănuitor, zăvorât, soția și fetele aceluia, după voia căruia se mișcă orice în țară.

Intre petrecerile cele mari ale timpului, erau și alaiurile, cu deosebire acela al noului Domn. Introducerea în scaun, era însoțită de un lung și variat ceremonial, care mântuia cu luxoase agape luculice. Nici de astădată Doamna nu-și face intrarea deodată cu soțul ei, ci zăbovește măcar câteva zile, potrivit așa încât să sosiască mai târziu. O primesc jupănesele, soțiile boierilor, în cucii și rădvane, și o duc la curte de-a dreapta, unde-și ia în primire odăile ei. Ea nu va mai ieși de acolo decât la serbătorile cele mari ale Bisericii sau pentru distracție

„pe uliță, la baie, pe la mănăstiri, pe la văi și plimbări. Niciodată însă, cei doi soți nu se văd împreună. Se primesc oaspeți, se serbează hramul, se face un Vlădică nou, se dau vânători mari, toate cu largi forme bizantine și distracții vesele, Doamna însă lipsește. Rolul ei, se reducea, probabil, la aceste îndatoriri frumoase de altfel, cuprinse de poetul Virgil în cuvinte înțelepte:

„Să-și țină în cinste casa bărbatului său
Și să-și crească-n virtute copii”.

Veneau petrecerile de familie; botezul, cununia, alaiurile de îngropare ș. a. Nunțile, mai ales cele domnești, luau proporții uriașe și uneori nuntașii se ospătau neîntrerupt și câte trei săptămâni. Intre distracțiile cele mai plăcute și mai dorite de oaspeți, erau năstrăvăniile scamatorilor, cari de obicei erau Turci sau Negri. Constantin Căpitanul Filipescu descrie în Cronica sa logodna lui Ștefan fiul lui Radu-Vodă Leon cu Catinca lui Duca-Vodă din

Moldova și între altele redă câteva din isprăvile miraculoase ale acestor scamatori, spunând: „Adusau pehlivani de cei-ce joacă pe funii, și de alte lucruri: adusesese și un pehlivan harap, carele făcea jocuri minunate și nevăzute pe locurile noastre: iute om era și vârtos. Lângă altele de nu le putem lungi, făcea acestea mai ciudat: punea de rând opt bivoli și se repezia iute și sărind peste ei, se da în văzduh peste cap, și cădea în picioare de ceia parte. Alta: un cal domnesc, gras și mare; își lega chica de coada lui, și-l bătea comișeu cât putea, și nu putea să-l miște din loc. Alta: un copac mare din pădure adusesese și înfipt s'au suit pe dânsul ca o maimuță; deci, după multe jocuri ce au făcut sus în vârful-i, s'au slobozit de acolo c̄ capul în jos și au dat în picioare. Alta: un tulpan lung de mulți coți, îl ținea oameni în mâni cât era, și se repezia iute și mergea călcând pe tulpan și nu se afunda. Ca acestea multe făcea, care nu le ținem minte” încheie Constantin Filipescu. Dupăcum rezultă din această des-

criere, bunii noștri înaintași aveau aceleași simpatii deosebite pentru minunățiile „Sauerteigi-lor”, pentru cari ne știm însufleși și noi adeseori mai mult decât pentru preocupări inteligente și superioare. Decât că sufletul omenesc și cu deosebire acela al femeii, are nevoie de continuă variație, care delectează și alungă sentimentele de plictiseală ucigătoare. La aceste reprezentații de pehlivani asistau și femeile. Ele însă erau mult prea rari — căci se dădeau numai la zile mari, și deci nu puteau servi drept drept prilejuri dese, pentru distracții ușoare și amuzante. Ceeace se făcea la serbătorile obicinuite, era și puțin și grosolan. Așa găsim jocul geridului sau al discului, prin care călăreții cearcă să nimerească ținta cu o mică meliță de fier. Apoi jocul banului. Un țigan dat pe față cu funingine vine în odaia de oaspeți și cu mâinile la spate, cearcă să ia cu gura niște gologani ascunși într’o grămăjoară de făină. Cine nu poate, face loc altuia, tot țigan și tot uns cu funingine. Alteori banii sunt lângă

o lumânare aprinsă cu făină sau fără făină împrejur. E în sfârșit jocul oului care atârnă de o sfoară și pe care țiganul trebuie să-l ia fugind. Ne putem imagina, cât haz produceau opintirile bietului țigan, ale cărui expediții caraghioase erau întovărășite de râsul plin de veselie inocentă al asistenței naive.

În noua epocă de influență turcească, desăvârșita zăvorăre a femeilor par'că trebuie să învingă". Ele trăiesc retrase în camera, în „budoarul” lor cum i-ar spune azi o anumă românească franțuzită, și numai arareori se întâmplă să iasă de acolo când formele vieții sociale i-o îngăduie aceasta. Chiar și petrecerile de curte au început să fie tot mai șterse și mai desbrăcate de pozoaba și strălucirea ce le-o da prezența femeilor. „O bucată de vreme și danțul se sistase acolo, femeile neputând să vadă alți bărbați decât pe ai lor și rudele lor bărbătești.” Era cu un cuvânt o adevărată viață turcească. Religia mohamedană cu preceptele Coranului, se întinsese ca un văl întu-

necat preste vieața socială a țărilor românești. Abia către sfârșitul veacului al XVIII, și anume la 1784 Doamnele române au suprema bucurie să guste plăcerile unei petreceri cu desăvârșire nouă, „modernă”. Este cel dintâi bal românesc dat în București la acest an. Călătorul francez Petty a rămas foarte încântat, și el dă aceste impresii culese din intuiție proprie: „Ieri seara am fost la un bal, dat pentru nunta unui boier. Sala era plină de lume. Erau multe doamne îmbrăcate grecește și românește, găteala lor era foarte bogată și bine împodobită cu diamante și alte pietrii scumpe. Totul îmi pare o magie. Totul era pentru mine o altă lume. Fiecare lucru era nou și mi-a plăcut. Nevasta mea și fiica au jucat menuetul și apoi cadriluri, destul de repede. Pot să te asigur că nu mă puteam ținea de răs văzând pe domnii ceia cu bărbile lor, siliți să urmeze danțul după măsura pe care o dase soția mea. La urmă Grecoaicele se încălziră așa, încât puteau să joace ca Englezele. Totul era vesel, totul

în deplină înțelegere. A fost un supeu și apoi s'a început iarăș balul, care a ținut până la miezul nopții". Din aceste impresii conchidem, că cel dintâi bal românesc a izbutit destul de bine, ceea ce de sigur e meritul incontestabil al femeilor române, deși Francezul nost prea își laudă nevasta și fiica, atribuindu-le acestora rolul de conducătoare. E și aceasta o mică exagerație paternă, admisă la un soț, care de dragul unui adevăr fără folos, nu riscă să-și schimbe blânda Penelopă în Xantipă fulgerătoare... Astfel de baluri încep de-acum înainte a cuceri tot mai mult, ca niște eminente mijloace pentru promovarea vieții sociale atât de rudimentară și simplistă. Indată ce damele au putut lua parte la ele, savurând deliciul parfumat al danțurilor plin de farmec îmbătător, ele vor fi găsit expediente pentru a le face să se repete cât de des, de sigur și spre plăcerea neașteptată a bărbaților, abrutizați de lungile cartoforii și chefuri noptatice vulgare...

Cu începutul veacului al XIX-lea viea-

ta socială românească intră în drumul unei dezvoltări apusene, precipitându-se și îmbogățindu-se în chip uimitor. Prin intermediul ocupațiilor străine, rusești și austriace, țările românești ajung să cunoască apusul cu toate formele lui de viață intensă, și astfel opera de împrumut, adeseori servil, pornește în toate direcțiile. „Lăsând neatinsse ceremoniile de stat, serbările bisericesti și în parte, datinile de familie, această înrâurire apuseană, „evropienească” ziceau strămoșii, înlătură foarte repede o viață de societate așa de puțin dezvoltată în cece privește plăcerile propriu zise și puse în locul ei obiceiurile pe care la răspândiseră, timp de două-trei veacuri, Curțile moderne”. De acum înainte femeia — potrivit influențelor franceze — va eși din singururătatea odăitei sale, având să dea prin apariția ei strălucire și farmec vieții sociale.

Micile dudu vor primi deci, „dimoazele străine” lângă ele, cari să le facă instrucția și educația. Vor învăța „frantu-

zește” „clavirul” și codul manierelor elegante, pentru a putea fi mai târziu zinele adorate, menite să primească complimentele dulci și discrete ale tinerilor robiți de frumuseța și grațiile lor cuceritoare. Mai târziu, se găsesc boieri cari cu abandonarea acestor „guvernante” să-și trimită fetele chiar în străinătate pentru civilizare. În această privință, școala Ursulinelor din Sibiiu, avea pe la 1800 un rol însemnat. „Cloășterul” cum îi spuneau ei, era frecventat de o mulțime de fete boeroaice din Muntenia. Aici maicile catolice le dădeau o educație potrivită exigențelor vremii, nu arareori însă se întâmplă ca această școală să fie pentru tinerele eleve și o primejdie din punct de vedere religios, neavând cine să îngrijească de cultura religioasă-ortodoxă a lor. „Trimițând — spune d. Iorga — galbini și șaluri, tata de-acasă cerea ca „broasca” lui să fie „otcârmuită” bine, așa încât „să părăsească orice nărav firesc”, acesta fiind și scopul pentru care o „înstrăinase”, ca să se poată îndestula de bucurie, auzind

că o laudă lumea de pricopsită și împodobită cu toate cele bune lucruri”; nemțeasca nu e de „atăta ananghie”, „ungureasca nu face trebuință”, dar fără „franțuzește” și fără „clavir” nu se poate „politefsi” cum se cade o fată de boier după moda nouă”. Deci aceleași păreri, cari stăpâneau cu mai bine de o sută de ani în urmă, le vedem reliefându-se și astăzi cu privire la educația fetelor. „Franțuzeasca” și „clavirul” sunt două atribuții însemnate, de cari o duduie cu pretenții de cultură, nu se poate dispensa. Acestea sunt condiții elementare, pentru a putea călca preșurile scumpe din saloanele moderne, unde cultul calităților personale se face cu atâta măiestrie studiată. Paralel cu acestea, merge și moda în îmbrăcăminte. Acum apar și mănușile femeiești de culoare albă și albastră. În coafura meșteșugită a capului, sunt înfipite „părechi de pene” de felurite forme. Femeile se apară de ploaie și chiar de soare cu „cort nemțesc” sau „umbrelă”, deși nu merg pe jos decât la coborârea din trăsură,

care începe a fi „modă de Beciu”. Evantaliul apare sub numele, curând părăsit, de „apărătoare”. „Pantofii” sunt ceruți de toată lumea, și se caută să fie „pe picior”. Apa de obraz „lavantă”, împodobește „toaleta”, se comandă mai ales „cea care a eșit acum”. Rochiile sunt de croazele cu flori mărunte, și vărgate mărunțel, de creditoriu, sau „orbote albe faine”. Primirea oaspeților se face în acest timp după forme foarte curioase. „A primi cu cățelul în brațe, cu cățelușul cilibiu, cu părul slobozit și moale, pe care e frumos să-l strigi pe nume europene ca „Miliort”, e o dovadă de eleganță și o plăcută trecere de vreme pentru o „mamuzelă” dela Curte, o damă mare sau o domniță. Se caută însă ca „foarte să fie mic, încât să nu mai fie în toată Europa mai mic decât acela”.

În toate manifestările vieții sociale, formele și obiceiurile apusene pătrund c'o iuțeală vertiginiosă, așa încât prin gustul de o subtilă rafinerie al femeilor, ea e în măsură să dea plăceri sufletești chiar și învă-

taților, obicinuiți să se încălzească numai de raționamentele minții lor pururea rigide și calculatoare. Cine știe ce surprize paradoxale dar plăcute, nu ne mai pregătește în curând spiritul plin de invenție al damelor, atât de istețe în combinarea multiplelor variații de modă.

Distracțiile sociale importante și localizate cu atâta însuflețire, încep dela o vreme a nu mai fi practizate exclusiv în cadrele înguste ale țării sau ale țării sau ale familiei. Dorința de-a savura aceste plăceri nouă, chiar în locurile de unde ele au pătruns la noi, face să răsară în gândul înaintașilor planuri de călătorii în străinătate. Astfel găsim pe cel dintâi boier român Barbu Știrbeiu mergând la băi în străinătate, și la Carlsbad, unde se oprește, așa de multe bucurii, încât biata lui cocoană de acasă, buna Vorniceasă Catinca, nu știe cum să-l mai aducă înapoi din acea depărtată țară, unde-i trimite cisme, papuci și ișlice după datină, tot chipuri și lucruri care-l ispitesc și-l subjugă”. Dar și în acest

punct, femeile au ținut să întreacă pe bărbați. Anume cu mult înainte de vornicul Știrbeiu, la 164 Domnița Maria, una din cele mai frumoase Românce, fiica lui Vasile-Lupu, a făcut după ospăț împreună cu bărbatul ei Ianuș Radziwill o călătorie de nuntă în Apus, care a durat patru luni de zile. Ne gândim cât de bogate în impresii și bucurii au putut să fie pentru frumoasa Marie aceste patru luni, în cari o lume nouă cu toate deliciile și revelațiile ei au robit-o, fermecându-i sufletul. De sigur că, tinerii însurăței de azi ar avea motive să invidieze această pereche pentru lungă călătorie de nuntă, care astăzi e mult mai redusă în proporții din considerații pe cari nu totdeauna e gata să le aprobe tânăra Doamnă. Pentru boierii noștri de atunci însă, astfel de lungi plimbări se puteau face cu multă ușurință, din simplul motiv, că socrul mic ținea să-și cinstească ginerele cu o zestre din cele mai princiare. (Vezi minunata „foaie de zestre” făcută de logofătul Iordachi Cantacuzino

fiicei sale Balaşa la 1730, în cartea dlui Iorga-Adnexe).

Acestate sunt învățămintele ce ni le imbie cartea dlui Iorga, din care două frumoase capitole și anume: „Imbrăcămintea și rolul femeilor în cultura și literatura românească”, n'au format obiectul conferenței de astăzi. Am socotit că săvârșesc un lucru util, când mi-am permis să Vă atrag binevoitoarea atenție asupra acestei cărți, care se poate cumpăra cu 1 Leu 75 bani în librăria arhidiecezană din Sibiiu sau în altele dela noi și din țară.

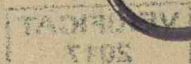
În special însă, ea prezintă un îndolt interes pentru damele noastre, pe cari le privește deadreptul, și pentru cari această simpatică carte a și fost scrisă ca un înalt omagiu de admirație din partea dlui Iorga, cea mai curată glorie a științei și culturii românești...

Să iubim pe acest om genial, cetindu-i opera strălucită și însuflețindu-ne prin fapte de munca sa uriașă și eroică, risipită cu largă dărnicie ca o scumpă pulbere de diamante pe toate cărările vieții românești.

CUPRINSUL.

In numele lui Christos	3
Invățătorii noștri pentru orfelinatul românesc	11
Noii sprijinitori ai orfelinatului româ- nesc	16
Educația fetelor noastre	43
Părerii cu privire la educația fetelor .	51
Vieța femeilor în trecutul românesc .	65

Librăria diecezană

Arad, Str. Deák Ferenc Nr. 35.

Telefon pentru oraș și comitat N-rui 266.

Are un mare depozit de cărți literare și bisericești, manuale și recvizite școlare, recvizite de cancelarie p. oficiile parohiale, institute de credit și cancelarii advocațiale etc. bogat asortiment de ornate, prapori și recvizite bisericești: potire, cruci, cădelnițe etc. etc

Serviciu prompt și pe lângă prețurile cele mai moderate. La cerere servim cu catalog gratuit și franco.